

ככלות 'ארבעין שנין'

שמואל בדורו

דברי זכרון, הוראות והדרכות משולחנו של 'רבי שמואל', מפי תלמידו המובהק
הגאון הגדול רבי זבולון שוב שליט"א • "קאי איניש אדעתיה דרביה"

זאב פלדמן

מתמעטים המים ומתרבה איכות החלב כעבה וסמך יותר המשביעים את רעבונו. ואילו מתחילה היה החלב עבה, התינוק היה נחנק ח"ו, כי עדיין אין לו בית קיבול מתאים למאכלו.

כך בתחילה צריך למזג את איכות דברי התורה בהרבה הסבר והרחבת הדברים, ולא למעט בדברים שמסביב ולהרבות בעיקרי הדברים, כך יש לתלמידים את האפשרות לקלוט דברי תורה ולהתפתח בהדרגה בדברים נעימים, ללא חקירות וחשבונות קשים.

ב. בשעה שהתלמידים מכינים את השיעור בסדרי 'הכנה', רצוי לכוונם לגמרא, רש"י ותוספות. את שאר הראשונים, לא צריכים התלמידים להכין, אלא טוב לכוונם לעיין בדברי ראשון מסוים שעליו יוסב השיעור.

כמו כן אין ענין מיוחד באמירת 'חבורות' בגיל צעיר, דאס פארקרימט די קאפ' - זה מעקם את הראש. עדיף שבזמן הזה, יחזרו על השיעור.

ג. בעיקרון ניתן לתלמידים לשאול שאלות באמצע השיעור, אך לא יותר מדי ולא ברעשנות יתירה המפריעה ומבלבלת את מהלך השיעור. גם אם תלמיד שואל שלא כהלכה, לא לביישו, אלא לומר לו שלא קשה. אחרי השיעור אפשר לקרב תלמידים בהצעת קושיה למחשבה וכדומה.

ד. למגיד השיעור צריכים הדברים להיות ברורים כשמש, בשעה שמוסר את השיעור, ובחקירה שחוקר לראות אם אכן שני הצדדים שאומר הם שני צדדים. צריך לומר בצורה בהירה קושיא או תירוץ, ולא להמתין שהתלמידים יתעוררו מעצמם להקשות או לתרץ. לעיתים אפשר להביא את דברי הגרעק"א על אתר, ולהסבירו היטב מכל צדדיו, ולא מוכרחים אפילו להעיר עליו כל הערה והארה שעולה אצל מגיד השיעור. לכל מגיד שיעור יש סייעתא

מחלתו הקשה, אולם הוא הקדיש מזמנו בחפץ לב. שאלתי בפניו שאלות והוא השיב לי עליהם, הדריכני והורה לי כיצד היא צורת הנהגתו של ר"מ ומגיד שיעור לתלמידים. בצאתי מביתו, רשמתי לעצמי את הדברים והרי הם לפניכם:

א. ראשית, צריך לדעת לומר בשיעור רק דברים המתאימים לפי כוח הקיבול של התלמידים. דברים הנאמרים לתלמידים מבוגרים בגיל עשרים וחמש שנה, אינם מתאימים לתלמידים צעירים בגילאי שמונה עשרה. להעמיס על תלמיד יותר מבית קיבולו, יותר ממה שמסוגל בעצם לקבל, מביאו להיות 'רובץ תחת משאו' ומשבש את התפתחותו.

מובא בספרים בשם האריז"ל שאמר לתלמידיו שאינו יכול להעביר ולגלות דברים רבים, אף שעז רצונו לזה, כי אין לתלמידים בית קיבול לכך. משל למה הדבר דומה, לאכילת הוולד. בתחילה עם ניקת הוולד, נעשה מאכלו כמים זורמים, יותר מים מעורב בו מחלב, אך ברבות הימים

טרופ צ"ל ועוד גדולי מרביצי התורה, אל ארץ הקודש. אכן, נתייחד רבי שמואל ברדתו לעומק דברי רבותיו וראשי הישיבות ולפשטם בצורה ברורה ובהירה, כדי שיהיו מובנים לכל. במידה זו נשתבח אף בהיכלו של מרן הרב מבריסק צ"ל, משום שידע כיצד לבאר ולהסביר את תורתו ותורת רבותיו.

מלבד זאת מיוחד היה רבי שמואל בכך שלא הסתפק רק בדברי רבו שלו, כי אמנם היה תלמידו הגדול של רבו רבי שמעון, אולם השכיל לקנות אף מתורתם של רבי ברוך בער ורבי נפתלי וכן מהרב מבריסק כפי ששמע מפיו, ובכך היה כוחו גדול. כתוצאה מכל אלו, ניכרת השפעתו העצומה בהיכלי התורה, גם לאחר שחלפו שנים כה רבות.

האם ראש הישיבה שליט"א זכה לשמוע הדרכות והוראות מפיו?
קודם שהתחלתי לשמש במסירת שיעורים לתלמידים, נכנסתי למעונו של רבי שמואל בכדי לשמוע דברי הדרכה מפיו. היה זה כבר בתקופת

"הביאני אל בית היין", דרוש רב-רבנן רבי שמואל צ"ל, "אמרו חז"ל 'הביאני הקב"ה למרתף גדול של יין זה סיני'. כי דרגת מתן תורה בסיני היתה בדוגמת יין המשכר, שכל אחד מישראל נעשה בבחינת שיכור לתורה, 'פאר שיכערט אויף תורה'... ענין זה אינו שייך בדיוקא למתן תורה בסיני, אלא שזו מציאות התורה 'מרתף גדול של יין', שכל המריח ריח תורה, צריך להיות מעין שיכור לתורה בצמאון עז ובאהבה רבה בבחינת 'משכני אחרין נרוצה'."

"כך צריכה להיות צורתה של ישיבה, 'מרתף גדול של יין', שכל מי שרק דורך על סף דלת הישיבה, צריך להשתכר מן הריח החריף הנודף של תורה שהישיבה הקדושה מלאה ממנו."

ככלות ארבעים שנה לסילוקו של בעל השמועה, אשר מבית-יינו ישקו רבנן ותלמידהון מזה שנות דור, ביקשנו - בשליחותם של בני התורה, הדור אשר לא ידע - לטעום טעם זקנים מיין המשומר באוצרו של תלמידו המובהק הגאון הגדול רבי זבולון שוב שליט"א, ואכן היטינו אזנינו כאפרכסת, לשמוע מפיו דברי זכרון וכן הוראות והדרכות כפי שקיבל מרבו הגדול.

ככלות 'ארבעין שנין', כמה אפשר לתאר את השפעתו הכבירה של רבי שמואל, בהותירו חותם עז על עולם התורה עד עצם היום הזה?
יש להבין כי מורי ורבי רבי שמואל החל להרביץ תורה בשלהי המלחמה הנוראה, כאשר לא נותר כלל המשך מעולם התורה בדור שלפני החורבן. כך העביר הוא את תורתם של גדולי ראשי הישיבות שבגולה, רבותינו מרנן רבי שמעון שקופ צ"ל, רבי ברוך בער ליבוביץ צ"ל, רבי נפתלי

דשמיא גדולה, וכן רואה הצלחה מיוחדת במה שמסביר לאחרים, וכן רואים בחוש.

ה. לימוד גמרא בבקיות אינו על חשבון העיון, וגדולי תלמידי החכמים נוצרו על ידי לימוד הרבה דפים גפ"ת. גם בשיעור עיון צריך להשתדל להספיק ללמוד הרבה דפים, ורק כך גדלים תלמידי חכמים. בעבר אמרנו שיעורים על פרקים 'הכותב' ו'מי שהיה נשוי' וכן צמחו פעם תלמידי חכמים.

אספר לכם דבר נוסף ששוחתי עם רבי שמואל. כאשר נכנסתי אל ה'קיבוץ' בשיבת פוניבז', עליתי למעונו באחד מימי שישי ושאלתיו מהי דרך הלימוד הישרה לאחוזו בה והאם יש ללמוד בצורה מהירה יותר. השיב לי רבי שמואל: 'לימוד מהיר יותר שייך רק אם כל בני הישיבה ישתנו אף הם וילמדו יחד בצורה מהירה, אולם אם כל בני הישיבה ימשיכו ללמוד בצורה איטית יותר

ורק אתה תשתנה ותלמד מהר יותר, אזי חשוב הדבר כמי שאינך לומד בישיבה, כי הרי הישיבה כולה לומדת סוגיא פלונית ואיך אתה תלמד סוגיא

פניני רבי שמואל

הצלחה במה שמסביר לאחרים, ויש לו גם סייעתא דשמיא מיוחדת". בהזדמנות אחרת הוסיף מפיו של רבי שמואל: "אמר לי רבי שמואל כי למגיד שיעור ישנה מעלה שמוציא את הדברים מפיו ועל ידי זה נהיה לו הדבר ברור. רבי חיים וואלז'ינער אומר כי הפה הינו כמו סכין, כאשר רוצים לבדוק בסכין אם ישנה פגימה עושים זאת על ידי הציפורן, וגם הלשון זו הציפורן של הסברא, אם אתה יכול להוציא את הסברא מהפה ולהסביר אותה, אתה מרגיש זאת, ואם לא ברורה לך הסברא, אזי אתה תאמר אותה בצורה לא ברורה".

בדבריו אודות חיזוק עמלה של תורה, עורר הגאון הגדול שליט"א: "רבי שמואל אמר כי בגרודנא כל השבוע היו מתפללים ומתי היה זמן להספיק דפי גמרא? ביום שישי ושבת התחילו לשבת ולאכול את הגמרא, עוד דף ועוד דף".

ואכן, כך מובא בספר 'זכרון שמואל' מהספדו של רבי שמואל על מרן הרב מפוניבז' זצ"ל: 'זכורני בימי בחורתי בלמדי בשיבת גרודנא, שהיו עושים חיזוק מיוחד ללימוד התורה ביום השישי ערב שבת קודש, שהוא בדרך כלל זמן של רפיון. זכורני עוד שהיו בחורים שהיתה להם קביעות לימוד מיוחדת בשעות אחר הצהריים של יום שישי, וייחדו לזה מסכת מיוחדת, ומכל מקום הדבר לא מנע מהם להתכונן לשבת כראוי'.

עוד שח הגאון הגדול שליט"א: "כאשר היו אומרים לרבי שמואל דברי תורה בעניני דיומא, אזי גם אם הדברים היו פשוטים, היה משבח ואומר 'דבר בעתו מה טוב', היינו שגם כאשר זה רק בבחינת 'מה', אבל אם זהו 'בעתו' הרי זה 'טוב'..."

בשיחותיו ובדבריו לפני תלמידיו, מרבה הגאון הגדול שליט"א להזכיר מאשר אצר אל קרבו בשנות הסתופפותו בצילו של רבו הגדול זצ"ל בהיכלה של הישיבה הקדושה דפוניבז'. דמותו הרוממה והכבירה של רב-רבנן, משמשת לו כאות ומופת לדמותו של מנחיל תורה לתלמידים ומרביץ תורה לעדרי הצאן, בבחינת 'כזה ראה וקדש'. מבין רשימות התלמידים, אשר חלקם הובאו בספר 'נר לנתיבותי', ליקטנו מעט מאשר מסר ושח מפיו רבו המובהק זצ"ל.

באחת משיחותיו בהם עמד על מהותו של תלמיד, אמר הגאון הגדול שליט"א: "כתוב במשלי 'שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך', יפוצו מעינותך חוצה ברחובות פלגי מים, יהיו לך לבדך ואין לזרים איתך', מבאר הגר"א מדוע נאמר 'שתה מים מבורך' ולא ממעיין, כי יש מים ממעיין אשר קל לשתות כיון שהם יוצאים מעצמם, אך בבור הרי המים מכונסים בתוכו וצריך לטרוח ולהוציאם מן הבור, רק לאחר שמתייגע הרבה, הרי 'נוזלים מתוך בארך' והיינו שישתה בקלות. והוסיף הגר"א לבאר שם כי שלושה תקופות יש לאדם בימי חייו - כשלומד מרבו, כשלומד בעצמו וכשמלמד אחרים, והיינו שכשהוא לומד מרבו זהו 'מבורך', כאשר צריך לעמול ולטרוח לזכות להבין, ורק לאחר מכן, כאשר טורח ויגע, אזי יהיה כבר למדן ויחדש מעצמו וזהו 'נוזלים מתוך בארך'... רבי שמואל סיפר לי שכשלמד בגרודנא לא ידע כלום מעבר למה שרבי שמעון אמר בשיעור. הוא אמר לי 'תגיד לבחורים רק מה שאתה רוצה לומר בשיעור, אני לא ידעתי בגרודנא מה שרבי שמעון לא אמר בשיעור', זהו 'שתה מים מבורך' ואחר כך 'נוזלים מתוך בארך'."

עוד סיפר הגאון הגדול שליט"א תחת אחד השיחים: "כאשר נשאל רבי שמואל מיהו המתעלה יותר אברך בכולל או מגיד שיעור, השיב כי מגיד שיעור יש לו

אחרת?!"
לאחר מכן שאלתיו כיצד ואיך לקבוע את סדרי הלימוד בסדר ב' אחר הצהריים, והשיב לי כי יש ללמוד בכל שבוע שני דפים גמרא, רש"י ותוספות, עם רא"ש ור"ן, בהיותם מביאים את עיקרי השיטות בסוגיא".

הדברים המאירים אשר דלינו ממרתף היין המשומר, משמשים לנו כסוללי נתיבה בעמלה של תורה, לאמור 'זו הדרך לכו בה!'.
נחתום, אפוא, בדברים הנרגשים אותם כתב מרן רבי שמואל זצ"ל באגרת לבנו הגר"ר מיכל דוד שליט"א בשנות צעירותו, אשר המה משמשים כדברי הדרכה בדרך עלייתו של כל בן תורה וישיבה ותואמים את הדברים הנשמעים מפי הגאון הגדול שליט"א:

"בני יקירי, תן לבך ואזניך להקשיב ולשמוע את השיעורים היטב, ועוד ביתר תוקף מכפי הרגיל, ואז תצליח ותקיים בעצמך 'אורח חיים למעלה למשכיל וגו'". ואני בטוח בנפ"ח כשתלמד בהתמדה תצליח מאוד ותהיה תלמיד חכם גדול וישמחו בך כל אוהביך בראותם הצלחתך בתורה. כי רק זוהי ההצלחה האמיתית, ויתר הדברים מלבד תורה ויראה הם הכלכל הבלי ורעות רוח".

"ותראה בני יקירי להתאמץ גם בתפילה להדריךך בדרך הנכונה ובטח הקב"ה ישלח לך עזרו מקדש שתצליח. ותשתדל להנהיג לעצמך במידות טובות וישרות ולהתרחק ממידות רעות, כי אין התורה שוכנת אלא בלב טהור וזך. והנה אדם בגיל צעיר לבו זך וטהור, ועל כן תשתדל מאוד לשמור על זכות לבך וטהור נשמתך ואל תטמטם את לבך ונשמתך בדברי הבאי ושמות, רק בלימוד תהיה מחשבתך, וכמו שבטח הנך זוכר מה שדרשתי בש"ק על הכתוב 'כי נער ישראל ואוהבהו'. ויהי לבך פתוח תמיד רק לדברי תורה ויראה והנהגות ישרות, כפי אשר יורוך מוריך ותקבל את מוסרם, ואז תצליח. ואני מברך אותך שהקב"ה יטהר את לבך מכל סיג ויאמץ את לבך בתורתו הקדושה, וטוב לך כל הימים".

מוסף זכרון בעלאת ארבעים שנה

להסתלקות ציון הר"ש רוזנבסקי זצוק"ל

"ושמואל משרת את פני ד'..."

דברים שנשמעו מפי הגאון הצדיק רבי משה דוד ליפקוביץ שליט"א לדמות דיוקנו של רבו הגדול מרן הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל

מ. כהנא

שעות ארוכות, ואח"כ בדרך עד לביתו היו מקומות קבועים בהם היה נעצר וממשיך להשיב לשאלות. היה עץ גדול בסוף רחוב וילקומירר - היכן שכיום בנין "סערט ויזניץ" - ושם היה נעצר, וכמו כן עד הבית ממש. הרבנית שלו היתה אומרת שהיא מחממת את האוכל כשבע או שמונה פעמים... לפעמים כבר שמעו אותו בבית שהוא נמצא למטה אבל גם שם נתעכב, עוד חצי שעה, לענות ולהשיב.

פעם אחת כשהגיע לומר שיעור כללי, באותם ימים לא היו מזגנים, והיה יושב מעט מתחת לעזרת הנשים כדי להרהר בלימוד. באותו יום ישב וידו על מצחו כשהוא שקוע בתלמוד, ועישן סיגריה (החלונות היו פתוחים). כשסיים לעשן השליך מידו את בדל הסיגריה על הרצפה. אני יושבתי בספסל הראשון אחרי העמוד של העז"נ, יחד עם להבחל"ח הגאון רבי עקיבא קיסטר זצ"ל, ונדמהנו למראה מופרך שכזה... מיד אמרנו שאירע זאת מרוב שקיעותו בלימוד שלא שם לבו היכן הוא נמצא. לא חלפה דקה, התרומם ר' שמואל והחל לחפש ברצפה אנה ואנה - עד שמצא את הסיגריה, התכופף ונטלה וזרקה בפח האשפה שמחוץ לביהמ"ד.

דרכי הלימוד

באחת הפעמים שדברנו בלימוד, אמרתי לו סברא ונתווכח עמי עליה, משום כך אמרתי "אז נגיד ככה" בשינוי מעט מהסברא הראשונה. התבטא ר' שמואל מיידית: "סברא זה לא גומי... כשרוצים מושכים הנה וכשרוצים מושכים הנה". אם אומרים סברא צריך לומר ברור מה אתם

שואל שאילה, לעיתים הוא היה עוצר ונעמד תוך כדי שנוקש באצבעותיו על אפו ומאזין לכל השאלה, ואז שואל "אז בשביל מה הוספת את המילים האלו...?"... כשהוא מדקדק בכל מילה של השואל. עד כדי כך היה אכפת לו משאלות התלמידים, וזהו 'כח השמיעה' הנפלא שניחון בו, כפי שמאריך רבינו יונה במעלת שמיעת האוזן.

אחרי השיעור מידי יום בימוז היו סובבים אותו ושואלים שאלות, עד השעה שלוש בצהריים ואף יותר מזה, בחורים היו מדברים בלימוד, וחלק הלכו לאכול, חזרו והחליפו את הבחורים הראשונים שדברו. כיום אני חושב איך לא עלה בדעתנו להביא לו כוס מים... כך הוא עמד

וללקוט שושנים מחיי התורה של רבו המובהק והליכות מלכי בקודש. חזינו בעינינו בין בתרי האמרים מפי תלמיד הדבוק בתורת רבו דשמעתיה בפומיה כל יומא, היאך עלתה כפורחת דמותו האצילה של מרן הגר"ש זי"ע, כשהדברים רוויים בהתרפקות גדולה, מי יתננו ירחי קדם בהם זכה עולם התורה להתבשם מדמותו הגדולה.

הנחלת התורה

שיעוריו של ר' שמואל היו מופלאים ביותר, הצורה שבה התייחס לכל בחור איך הוא מבין וכמה, זה היה ממש מבהיל. כשבחור היה

אישיותו רבת האנפין, מהווה הגאון רבי משה דוד ליפקוביץ שליט"א שילוב ייחודי של תורה ויראה, כאשר מחד משמש הוא רבות בשנים כאחד מוותיקי מרביצי התורה, ככהונתו כר"מ בישיבת בית דוד וכרב ביהכ"ס "היכל משה", ובד בבד ממנחילי עבודת היראה כמנהל רוחני דיישיבת "באר יעקב" וישיבת "משכנות התורה". נתייחדו אפוא רשימות דברים אלו המוגשים כאן, שבהם מיצוי מידותיו של מרן הגר"ש זצוק"ל הן בהעמדת התלמידים והרבצת התורה, והן בדרכי העבודה, במוסר, ובחיוב המצוות.

בסידורן של דברים טעמנו טעם זקנים, הביאנו אל בית היין - יין המשומר בענביו, לרעות בגנים

זי"ע, עוד זכור איך שפתח עליו רבינו ר' שמואל בקול נהי - "אנחנו עוד נספר לילדינו אחרינו שראינו איך נראה עבד ד'!"...

חיבוב המצוות

שנה אחת הגיע בנו רבי מיכל דוד בערב חג הסוכות לביתנו, באמרו שהאתרוג של אביו רבינו זצ"ל נפסל בשינוי מראה, ואין לו אתרוג לקיום המצוה. (הוא היה מורגל לקבל אתרוג מרעהו מנעוריו הגר"ש הכהן קפלן זצוק"ל גאב"ד צפת, שהיו לאחיו עצי אתרוג ברמת עמידר הסמוכה לב"ב, מזן חזו"א - הלפרן). אמרתי לו, שלא נותר אתרוג אחד לרפואה. באותם השנים לא היו הרבה אתרוגים כהיום, והיו לוקחים אפילו אתרוגים מלאים 'בלעטלאך'. כאשר באתי להתלבש לכבוד יו"ט מצאתי מתחת לארון קופסאות נעלים ובהם שלשה אתרוגים, שהורדו מהעץ עוד בחודש אב. מיד מהרתי לביתו כדי לשמחו לפני יו"ט. הוא בחר לעצמו אתרוג אחד, ושמתו היתה כ"כ עצומה, אין לשער ואין לתאר, ואז הוא אמר לי "אי"ה מהשנה הבאה אבוא אליכם לכתחילה לקנות אתרוג", ואכן מאותה שנה הייתי מביא לו בכל שנה אתרוג. בשנתו האחרונה, ערב סוכות תשל"ט, הגעתי עם בני הגדול להביא לו אתרוג. היה הוא באמצע הכנת הסוכה, ואחז בידו בקבוק תרסיס 'פליט' נגד החרקים שהיו בגג. הלך לשטוף את ידו, ושמח למאוד עם האתרוג. אח"כ נגש לארון והוציא חפיסת שוקולד ונתן לבני, באמרו, "שיהיה לך לבריאות (לא 'בתאבון'...) - אתה יודע מה זה, זה חפיסה שוקולד..." כך הוא דיבר עם ילד, עם כל הנכבדות, בצורה לבבית שכזו.

מלך ביפו

אצילותו של ר' שמואל אי אפשר לתארה, כל הנהגתו היתה 'כנסין' ממש, מלך ביפו תחזינה עיניך, אך מאידך, היה הוא ענוותן ושפל ברוך באופן שלא ישוער. הגאון המופלא רבי משה מרדכי שוליינגר היה מתאר איך שנתקל בעמוד חשמל ואמר סליחה, סליחה, סליחה... אבל זה היה ההנהגה באופן תדיר, הענוה שלו היתה מבהילה על הרעיון. פעם כשירדנו מן הגבעה ברח' וילקומירר לאחר השיעור, היו סביבו כעשרה בחורים ויותר, והנה בסוף הרחוב הייתה 'וילה' של יהודי חסידי בשם שבשובין, שבנו פתח באותם ימים לראשונה חנות של 'שירות עצמי'. עד אז, כל בעלי המכולת היו

ונעימות, מי ששמע זאת איננו יכול לשכוח.

"החזק במוסר"

ב'סדר מוסר' היה יושב בהיכל הישיבה ולומד בניגון המוסרי בקולו הגדול, שהיה מהדהד על פני כל הישיבה.

דרכו בקודש היתה מידי שבת בשבתו להגיע לשיחותיו של מו"ר מרן המשגיח אור יחזקאל זי"ע, כשהוא ישוב לידו ומטה אנו למוסרי פיו, זכורני פעם אחת שהמשגיח דיבר על "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה" ודיבר על ענין האמונה שעל כל תנועה ותנועה של אדם מכריזים, ולאחריה אמר לו ר' שמואל שהוא חשב פעם לומר, שרואים בחז"ל זה את גדלותו של האדם "ווי גרייס איז דער מענטש", אז אף יענער תנועה זיינע איז מכריזין עליו מלמעלה" - כמה גדול הוא האדם שעל תנועה אחת שלו כבר יש הכרזה בשמי מעל! והמשגיח הגיב באמרו שהדברים טובים. באשכבתיה דרבי של מרן המשגיח

הגאון הגדול רבי שלמה ברמן זצ"ל התבטא ואמר, שהוא למד את המחלה כמו דף גמרא...

ועל העבודה

תפילתו של ר' שמואל, לשמה ולזכרה תאות נפש, איך ששמעו אותו בקול הברור והצלול שעלה על כל הקולות בהיכל הישיבה. מיד כשהתחיל פסוקי דזמרה "הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי... ברוך שאמר והיה העולם..." וכל הפסוקי דזמרה היתה "זמרה" אחת ארוכה מתחילתה ועד סופה. כשהיה ניגש כש"ץ בשבת עקב היא"צ לתפילת מוסף, כל בני הישיבה היו ממתינים לזה.

גם כשהתפלל בביהכנ"ס, שלא בין כתלי הישיבה, היה נשאר במקומו ומתפלל לאטו, בקולו הנעים. היו עוברים שני מנינים, ואזי הוא מצטרף אליהם כשהגיע לתפילת שמונה עשרה.

ככלל כל ברכה וברכה היתה נאמרת במתינות, בחיתוך המילות: ברוך - אתה - ... ובכזו עריבות

כשאמר "פתיחה" - לאחר פטירת מרן הרב זצ"ל, כשהתחילו ראשי הישיבה לומר - לפעמים היה מדבר דברי תוכחה לתלמידים. פעם אחת התבטא בחריפות, על תופעה שהיתה בישיבה, שדלתות ההיכל היו נטרקות בקול רעש בעת שהיה רוח, ואם בחור לא היה סוגר ביציאתו היה גורם רעש, ואמר, שכשרואה בחור שלא סוגר את הדלת אז אצלו הוא 'אויס געפרעגטער' - מופקע!

פעם אחרת שאל, היכן הוא ה'תהום' של בן ישיבה? - ב'חדר האוכל', איך הוא אוכל, איך מתנהג, איך מדבר עם חברים...

יום אחד כשירד מן הגבעה ראו בחור שנוסע על אופניים, (היה זה אחד מבני הישיבה), מיד עמד ותמה מי הוא זה הבחור שנוסע 'מיט אבייסקעלע' - באופניים, האם זה בחור שלומד בישיבה?!

אמת!

ישנו מעשה נורא ומדהים. היה בחור בישיבה שביום מן הימים הקדיח ועזב את דרך התורה. והנה הראשון שזיהה דבר זה - היה רבינו ר' שמואל. הוא הרגיש שהוא איננו אמיתי, יש בו משהו 'מזויף מתוכו'. הדבר היה ידוע בישיבה שר' שמואל אינו מחבבו. וזה היה כשהכל היה נראה בסדר, והיו ש'אחזו' מאותו בחור. אבל ה'אמת' הפנימית של ר' שמואל לא נתנה לו להשתחד, "שפת אמת תכון לעד".

תורה שלמדתי באף

בשנתו האחרונה אמר שאינו יכול למסור שיעור, מכיון ששיעור צריך להיות כזה שיכול הוא להקיפו מכל צדדיו, ולזה אין בו כוח.

שנה קודם לכן (תשל"ח) עוד מסר שיעור כמה פעמים. חרות היטב בזכרון אותו שיעור כללי שנמסר בעת שחזר מחו"ל אחר הטיפולים, כשהגיע לישיבה היתה שמחה עצומה, הוא מסר שיעור על כינויי נדרים, עם כל היופי של השיעור כדרכו בקודש. לאחר השיעור ליוו את רכבו בשירה אדירה לאורך הרחוב, אבל דבר זה היה למורת רוחו והוא ביקש שיעצרו את השירה. שמעתי שאמר שהוא עדיין חולה ומי יודע אם לא יזיק לו.

הייתה פעם ברית מילה ושמעתי אותו מדבר עם הרב ד"ר רוטשילד על כאביו כשהוא מסביר את צורת הכאב ומה היא הרגשתו. אמר אז ד"ר רוטשילד, שר' שמואל אינו צריך רופא שיאבחן את מצבו, שכן הוא מסביר את זה בצורה שאפשר לדעת לבד מה מצבו לפי איך שהוא מגדיר...

ס"ת האט נישט קיין קדושת ס"ת - ס"ת פסול אין בו קדושת ס"ת! ומיד הגיב הגר"ש ברמן 'הלא זהו השיעור של הרה"י בנדרים...', היה לו שיעור על זה. [היה שם מי ששאל, א"כ מדוע מקיפים עם הספרים הפסולים, ואמר שבאמת אפשר גם עם חמשה חומשי תורה...].

בשמחת תורה היה מתפלל במנין בישיבה לצעירים, התפללתי שם באותם שנים עם אאמו"ר זצוק"ל והיה רבינו זצ"ל מפזז ומכרכר בכל עוז לכבוד התורה. זכורני פעם אחת שאחד סגר את הפרוכת וארון הקודש נפל ובתוכו ס"ת פסול. כל הנוכחים נבהלו, אך ר' שמואל אמר - 'א פסול'ע

יונה הידועים "התורה לא תשכון אלא במי שתיקן מידותיו". היתה בו תכונה נפשית של "אצילות", איך היה מופלא בנקיותו שלא נמצא רבב על בגדו. כולם זוכרים איך שלאחר ההליכה בחולות החורשה היה מנקה את נעליו כדין כבוד ת"ח.

משרתים את הקונים. כשהגענו על ידה, ביקש את מחילתנו שרוצה הוא להכנס לחנות ולברך את בעליה לרגל פתיחתה, נכנס לתוכה ובירכו מעומק הלב, כדרכו בקודש עם תנועות הידים - אצלו חלק מצורת הדיבור היה עם הידים - כמו שהוא ידע לברך. נתקיים בו בר' שמואל דברי רבינו

"ומגדלתו ומרומתו"

גרגרים יקרים מאמתחתו של תלמיד, הגאון רבי יעקב דוד אילן שליט"א

ליקט: י. שורץ

מעתיקי השמועה

ידוע רבי שמואל זצוק"ל הדגיש תמיד שהוא אומר רק מה ששמע מרבותיו, אך למעשה היה מחדש הרבה דברים. והנה רבי אלעזר בן הורקנוס העיד על עצמו שמעלם לא אמר מה שלא שמע מרבותיו, ומאידך הגמרא מספרת שמתי שרבי יוחנן בן זכאי העמידו לדרוש בפני כל חכמי ירושלים, הוא דרש דברים שלא שמעתן אוזן מעולם. כמו כן, על רבי אלעזר בן ערך כתוב במשנה באבות שהיה כמעין המתגבר ובאבות דרבי נתן כתוב שהיה כנחל שוטף. ההבדל בין מעיין לנחל הוא, שמעיין נובע מעצמו ואילו בנחל זורמים המים של הים, כמו שכתוב "כל הנחלים הולכים אל הים". העניין הוא, שאכן מצד אחד אומרים חידושים נפלאים שלא שמעתן אוזן מעולם כמעין המתגבר, אך מצד שני זה הכל באופן ובדרך שמקבלים ממוסרי התורה. זה היה רבי שמואל. הוא הביא לדורות הבאים את כל תורת רבותיו מעתיקי השמועה כרבי שמעון והרב מבריסק, אבל בדרך שלהם חידש וחידש והעמיק.

דרך ההסברה

כידוע ביום שהכין את השיעור כללי, אי אפשר היה להפריע לו בשום

הספר. אחד הבחורים מיהר לרוץ לעלות חזרה לישיבה ולהביא רשב"א ויראו את הדברים בפנים, אדהכי הלך בחזר אחר לביהמ"ד הסמוך ומיהר להביא רשב"א. אך רבי שמואל רוח אחרת הייתה עמו. אמר שחובה לחכות לבחור שרץ לישיבה להביא את הספר ורק אז יעיין ברשב"א בפנים. - ועל מנת לא לפגוע בבחור שהביא את הספר מבית המדרש הסמוך, אמר שהוא יהיה זה שיקריא את הדברים מתוך הספר.

התורה משוש חייו

בחודשים האחרונים לחייו, היה מבקש כל פעם ש"יחיו אותו" בקושיות. זה מה שהחיה אותו בשעותיו הקשות. זה לא התחיל באותם חדשים ושנים של ייסורים. זה היה מהלך אחד ארוך מילדותו ועד ימיו האחרונים, שבכל הזמנים בכל הקשיים, היה עמל בתורה מתוך שמחה, והיא זו שגדלתו ורוממתו עד לדרגה זו.

פעם אחת בעת שליוונו אותו בחזרה לביתו, תוך שכל אחד שואל את שאלותיו בהבנת הדברים עליהם נסוב השיעור, התקרב ילד שעבר ברחוב ושאל מה השעה? אחד הבחורים מיהר לענות ואמר 'שש וחמישה'. אך רבי שמואל קרא לילד, ושאל אותו: באיזו שעה אמא שלך אמרה לך לחזור הביתה? והילד ענה בשעה שש. אז אמר לו 'עכשיו חמש דקות אחרי שש'... זו הדרך לבאר את הדברים בצורה הברורה ביותר.

ואני תפילה

אמר פעם, שאמנם איננו יכולים להגיע לדרגתם של הדורות הקודמים בעיון תפילה, אבל קצת טעם צריך בתפילה, כי סוף כל סוף אנו מדברים עם הקב"ה!...

בין אדם לחברו

פעם אחת כשליוו אותו תלמידים בחזרה לביתו, וכבר הגיעו עד לכיכר ברטנורא, התעוררה שאלה בדברי הרשב"א ורבי שמואל אמר שיביאו רשב"א ונראה את הדברים בפנים

מוסף זכרון

בעלאת ארבעים שנה

להסתלקות ציין הר"ש רוזנבסקי זצוק"ל

"באהבה שאהב ר' שמואל את התורה"...

"ר' שמואל נתן לדור - הכי הרבה מה ששייך לתת! אמר לי אבא זצ"ל...". שיחה רוויית הוד קדומים עם תלמידו, הגאון רבי יחיאל מיכל דזימטורבסקי שליט"א

א. כהן

כזה נעימות, יכל לומר בשיעור עשר פעמים - "אתה אומר טוב!"

אני נזכר שכשהיה כבר חולה נכנסתי ושאלתי שאלה בסוגיה של צרת סוטה, ביכמות דף י"א. הוא לא ענה לי, אחר כך בהלוייתו של מרן ר' חיים שמואלביץ, שלח אלי את אחד התלמידים ששימש אותו, רבי חיים עוזר שטרנבוך, שיאמר לי את תירוצו... כך הוא היה, לא ביטל אפילו סברא של קטנים, קירב כל בחור ובחור.

כחיוס, לאחר ארבעים שנה, רואים שר' שמואל לא מת. תורתו נלמדת בכל יום ויום בהיכלי התורה. הלא דבר הוא!...

יכול להיות שהיה בו משהו מיוחד, שהוא לא ביטל אף אחד, הוא כיבד את כל הגדולים מדור הקודם, מר' שמעון ור' נפתלי ור' ברוך בער, אבל יותר מזה, הוא יכל להביא בשיעור מהגידולי שמואל, שהיה גדול מאוד בתורה, ראש ישיבה בעץ חיים, אבל ר' שמואל היה גדול מאוד, הביא מה'ינות אלם' שהיה עילוי עצום, אמנם קרוב להיות בן גילו, הוא לא ביטל אף אחד, מי שהוא תורת אמת הוא לומד אותו.

יותר מזה, הוא טחן וטחן והוציא סולת נקיה, לקח מר' שמעון, ומר' ברוך בער, ומהרב מבריסק, וביור סולת נקיה!

אני קורא עליו המקרא הזה, אמנם קשה לומר מה שכתוב על תנאים, אבל בלשון מושאל. כתוב בגמרא בגיטין

ארבעים פעמים (!!) והכל עם אותו גישמאק, אותה שמחת התורה. הגאון הגדול רבי אבא ברמן זצוק"ל, שהיה בעצמו גאון אדיר בכל מכמני התורה, התבטא שהרבה דברים שר' שמואל אומר גם הוא מסוגל לומר, אבל לחזור ולחזור בלי סוף על אותם דברים כפי שעושה ר' שמואל, עם כזה חיות וגישמאק, זה הוא לא מסוגל!"

הרב דיבר איתו הרבה בלימוד? אני עצמי הייתי רק שנה אחת בשיעורים, לא זכיתי יותר, אבל כבנו של תלמיד הייתה לי הזכות להתקרב יותר ודברתי אתו בלימוד אף כשהיה כבר חולה.

הצורה שבה הוא התייחס לשאלה של בחור, היה דן בדברים: "אז מה אתה שואל??" ומדקדק בשאלה כאילו היא של גברא רבא. וזה היה לכל אחד שדיבר איתו, הוא חידד אותנו בלימוד.

אבא זצ"ל היה אומר שהוא לא סבל סברא שאינה טובה, ויכל להגיב אפילו בחריפות, אבל בד בבד היה עם

"שמעתי מאבא (הגאון הגדול רבי יצחק זצוק"ל) כמה פעמים, מה המיוחדות של ר' שמואל? על מה זכה ר' שמואל יותר מכולם? יש כמה דברים בזה, אבל אבא אמר שהעיקר הוא מפני שהיה כולו אמת! הוא סלד מדבר שיש בו סרך של עקמימות או זיוף, הכל היה אצלו סולת נקיה. אבא אמר לי, שעד כדי כך מסר עצמו שכל הדברים יהיו אמת, שענינים שהיו קשים מאוד להסברה הוא לא היה מדבר. זה דבר ראשון.

והדבר השני הוא עמל התורה בצורה שקשה להאמין, היה טוחן וטוחן וטוחן עד שהוציא סולת נקיה. שמעתי שכשלמד בגרודנא אצל מרנא ר' שמעון, בסוף השיעור כל הבחורים היו הולכים לדבר עם ר' שמעון בלימוד, אבל ר' שמואל נשאר במקום וחזר וחזר פעמים רבות על השיעור, שיהיה ברור וחד אצלו, אחר כך הלך לדבר עם ר' שמעון.

והחזרה בכזה גישמאק, כמו בפעם הראשונה! שמעתי בעצמי ממנו שיכול היה לומר בשיעורים אותו דבר

יחה מיוחדת, מרוממת ומאלפת, זכינו במחיצתו של הגאון רבי יחיאל מיכל בער דזימטורבסקי שליט"א ר"מ ישיבת פוניב' ובעל ה'מילואים' לספרי גדולי האחרונים, אשר עוד זכה ליצוק מים על ידי מרן הגרש"ר זצוק"ל, וכבנו של תלמידו חביבו עד לאחת אשר אהבו כנפשו, הלא הוא הגאון הגדול רבי יצחק דזימטורבסקי זצוק"ל.

דרכה של שיחה שנאמרת דרך שאלה ותשובה, אבל מפני אהבה מקלקלת השורה - זכינו לשמוע דברים נפלאים כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק אודות דמות הפלאים של מרן הגר"ש זי"ע. אך פה ושם, תחת השיחים, ענינו מעט את חלקנו.

דברים היוצאים ממעמקי הלב, כמובן שלא היה ניתן להעביר את הדברים במילואם כצורתם... אך הסדרנו בזאת דברים שיש בהם להלהיב הלבבות לתורה ועבודה.

זה היה ר' שמואל, בדיוק כמו שאמר הסבא רבי ברוך בער: "אינו אוהב דברים אחרים רק אותה", ולכן התורה אוהבת אותו, התורה מוסרת את עצמה אליו

בסוף האומר "רבי שמעון טוחן הרבה ומוציא קמעה, תנא משכח קמעה ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין, וכן אמר ר"ש לתלמידיו בניי שנו מדותי שהן תרומות מתרומות מדותיו של ר"ע". וכותב רש"י תרומות מתרומות מדותיו - בחרתים ותרתמים מתוך עיקרי משניותיו של ר"ע והיינו ברירה אחר ברירה... הוא ברר וברר מכל רבותינו ועמל ויגע והוציא סולת נקיה. מפורסמים בעולם התורה חיבוריו של הרב שליט"א על ספרי רבותינו גדולי האחרונים. נבקש לשמוע, האם ישנה ייחודיות בדבריו ובדרכו הלימודית של רבינו ר' שמואל שניכרת בחידושי?

מלבד מה שהזכרנו שהכל סולת, ובכירור אחר בירור, יש אצל ר' שמואל את "שמחת התורה", הגישמאקייט שלו, בשיעור הוא היה ממש צוחק כשאמר את היסוד, צוחק בקול רם, אזא ליכטיקייט כמעט אינו כנמצא. האהבה, האהבה שאהב את התורה, אין לתאר ואין לשער, ולכן התורה השיבה לו אהבה.

בהקדמה לברכת שמואל כותב מרן רבי ראובן גרוזובסקי בשם הסבא רבינו ר' ברוך בער - "ורגיל היה לומר שהתורה אוהבת רק את מי שאינו אוהב דברים אחרים רק אותה, ורק לאיש כזה היא מוסרת את עצמה ומרשה לו לקנותה! אבל מי שאוהב אחרת עמה אין התורה נמסרת לו". זה היה ר' שמואל, בדיוק כמו שאמר הסבא "אינו אוהב דברים אחרים רק אותה", ולכן התורה אוהבת אותו, התורה מוסרת את עצמה ומקנה לו.

הוא היה מתלונן על צורת הלימוד שירדה פלאים, אני זוכר שכשהגיע מאמריקה לישיבה ודברו בלימוד בפרק נערה המאורסה, אמרו שהתבטא שלומדים כל כך קצת, כי בגורדנא אצל ר' שמעון למדו קידושין שמונה פעמים גפ"ת עם הר"ן (!!!) ומלבד זאת היה להם קביעות ללמוד בספרי מחנה אפרים ושב שמעתתא...! לכן גדלו, כך הוא אמר.

אבל היה עוד חלק, היראת שמים העצומה שלו. רבינו מרן הדרכי שמואל זצוק"ל היה אומר שהעולם מכיר את גדלותו של ר' שמואל בלימוד, אבל לא פרסמו את הגדלות הנוראה שלו ביראת שמים. התפילה שלו, מי ששמע יודע, כל מילה ומילה בחיתוך שפתיים, בכזו עריכות ונעימות.

המסור של ר' שמואל, הדפיסו בסוף ה"זכרון שמואל" דברי מוסר שהיה אומר, זה לא כמו הרבה שאומרים... זה הוא בעצמו, רואים שם את ר' שמואל! נאה דורש ונאה מקיים,

"האלוקים עשה את האדם ישר"! המידות טובות שלו, כשהייתי ילד אני זוכר שהגיע בחור לאבא וסיפר לו שהיו בחורים שרצו להכנס לשיעורים של ר' שמואל אפילו שהם היו משיעורים אחרים, אבל הוא לא נתן בשום אופן, שאף אחד לא יפגע! אספר לך מעשה מעניין שסיפר אבא זצ"ל, הייתה בר מצוה לבנו של הגר"י עדס ר"י קול יעקב, ור' שמואל הגיע במיוחד, היה שם אחד מהרבנים הרשמיים, פנה אותו רב לר' שמואל וביקשו שישב על ידו... מיד הגיב "מצוה לשמוע דברי חכמים" והתיישב... כאלו מדות טובות, כזו ענוה.

הוא עצמו הרי היה "מלך" במלכות התורה, באצילות וברוממות מופלאה, אבל זה היה לעצמו, בתוך תוכו "כולו אומר כבוד", אבל כלפי אחרים היה שיא העניויות, ומהאחרים הוא לא יכל לסבול שמכבדים אותו, הכבוד היה רק ממנו עצמו, "מכובד" - כולו נכבדות.

הוא קיים "שיהא שם שמים מתאהב על ידך" למהדרין מן המהדרין!

יש עוד הרבה לדבר, כמה היה נושא בעול עם חברו, כמה שיכל לעשות בשביל השני, הוא עשה. "גברא רבא" במלא מובן המילה! בשלימות הגדולה ביותר בכל החלקים, "יראתו קודמת לחכמתו", וזכה שחכמתו מתקיימת!

בעת הפטירה הנוראה, אשכבתיה דרבי, איך היתה ההרגשה בישיבה...

אמר לי כמה פעמים שלדעתו רבינו ר' שמואל בדברים מסויימים הוא שוה לדרגת גדולי ראשי הישיבות בדור הקודם, ממש גדולי רבותינו שמפיהם אנו חיים.

והוסיף ואמר לי "ר' שמואל נתן לדור הכי הרבה מה ששייך לתת!". והכל עם ה'אמת' שלו - סולת נקיה. והייתה לו סייעתא דשמיא מיוחדת, שלא כל אחד זוכה לזה, אולי אפשר לומר שמן השמים הסכימו על ידו, בספרים המופלאים שיצאו משיעוריו ושעוד יוצאים, שהיו גם מי שכתבו כמו שצריך, ובכך נותר ר' שמואל בעולם התורה! זכותו תגן עלינו.

נורא נוראות, היו כמעט מיואשים, אני הייתי צעיר ולא זכיתי הרבה, אבל ההרגשה של הקשר ושל הצער על מה שהפסדנו היתה מוחשית, עד היום אני זוכר את זה, באותם ימים שאחרי ההסתלקות, כמדומני שבמשך תקופה ארוכה לא היה יום שלא חשבתי על ר' שמואל, דמותו עמדה למול העיניים ממש! עד היום הזה כשחושבים לפעמים כמו מי רוצים להיות "חננו דעה בינה והשכל" - כמו שהיה ר' שמואל...!!!

באמת זה דבר ייחודי, כשמדברים עם תלמידים ותיקים, דמות דיוקנו למו"ל העיניים, עד היום הזה אפילו אחרי ארבעים שנה. אצל האבא זצ"ל שהיה מאדירי התורה זה גם היה כך!

אמרתי כבר מה שאבא זצוק"ל היה אומר, אצלו זה היה 'כמים הפנים לפנים', כמה שר' שמואל אהב אותו... הוא התבטא עליו בביטויים מופלגים, אמר שזה "ר' שמעון קטן"... - והוא השיב לו אהבה, תמיד היה מרגלא בפומיה "הרבי ר' שמואל" כך הוא כינה אותו. אבא היה אומר לי שהדמות שלו זה ר' שמואל, אפילו שהסתובב אצל גדולי עולם, וכולם העריצוהו וכבדוהו, כבר בלומז'א נתחבב על כל אריות התורה דשם, אבל היה משהו מיוחד עם ר' שמואל.

היו לו לאבא ביטויים נדירים, הוא

מוסף זכרון בעלאת ארבעים שנה

להסתלקות ציון הר"ש רחובסקי זצוק"ל

'ראש הישיבה הגדול'

זכרונות הוד מימי הלן נרו של ראש הישיבה מרן רבי שמואל זצ"ל
על היכלה של ישיבת גרודנא, מפיהם של ותיקי התלמידים

זאב פלדמן

מהשיעורים בפוניבז'. בעוד בפוניבז' השיעור היה מסתיים בשעה שבע בערב, אז החל סדר מוסר, הרי בגרודנא פעמים רבות היה השיעור נמשך אף שעה ורבע ויותר. כך, אפוא, תפילת מנחה שהתקיימה מידי יום בשעה אחת וחצי בצהריים, הייתה מתחילה לעיתים אחר שיעורו של רבי שמואל רק בשעה שתיים ורבע...

בקיץ תשל"ד, פסקו ראשי ורבני הישיבה בגרודנא למסור את שיעוריהם בשפת האידיש והחלו לאמרם בלשון הקודש. לאחר השיעור הראשון שמסר בלשון הקודש, אמר לנו רבי שמואל כי עוד לפני שנים רבות אמר לו רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל שיש לעבור למסור את השיעורים בלשון הקודש, כי ישנם בחורים שלא מבינים את שפת האידיש. בהמשך דבריו, התבטא רבי שמואל בערגה: 'כמה תורה נוצרה באידיש'...

מי שעל פי רוב היה מסיע את רבי שמואל - כמו גם ראשי הישיבה מרן הגרא"מ שך זצ"ל ומרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל - מבני ברק לאשדוד, היה רבי שמחה ברנד זצ"ל, מחברי הנהלת ישיבת פוניבז'. בהגיעו, היה הוא ממתין עד לאחר השיעור ואז היה מחזירם לבני ברק.

זכורני שאירע פעם אחת ומיד לאחר שהביא את רבי שמואל, הוכרח רבי שמחה לשוב מיד לבני ברק, ולכך לאחר השיעור, עלה רבי שמואל לבית בנו הגאון רבי מיכל דוד שליט"א שהתגורר באשדוד. ביקשו, אפוא, להזמין עבורו מונית שתחזירהו לבני ברק, אך הוא סירב בכל תוקף, כשהוא תמה: 'מונית על חשבון הישיבה?...' הלך, אפוא, רבי שמואל לתחנת האוטובוס ומשם נסע בדרכים הפתלתלות של הימים ההם, מאשדוד לתל אביב ומשם לבני ברק. אנו לא ידענו את נפשנו מהתפעלות, הלא הוא בא לומר שיעור בישיבה, ולמרות כך לא הסכים לנסוע במונית על חשבונה...

לימים, החל חתנו של רבי שמואל,

שמואל נותר בישיבה גם לשעות אחר הצהריים ובני הישיבה היו נושאים ונותנים עמו על דבריו בשיעור ומפלפלים בדבריו, אולם היו תקופות בהם שב לבני ברק לאחר תפילת מנחה בתום השיעור. בזמנים בהם מסר רבי שמואל שיעור יומי בישיבת פוניבז' במשך ימות השבוע, וכתוצאה מכך נבצר היה ממנו להגיע לאשדוד בצהרי יום שלישי מחמת שבאותה השעה מסר את שיעורו היומי בבני ברק, אזי היה מגיע למסור את השיעור בימי חמישי בשעה שש בערב.

בשנת תשל"ל, כאשר למדתי בשיעור ג', הרי מלבד השיעור כללי הקבוע בימי שלישי, היה רבי שמואל מגיע אף מידי יום שישי ומוסר 'חבורה' לבני שיעור ג' על הסוגיות הנלמדות, כאשר כמובן עוד מבני הישיבה ובראשם ראש הישיבה הגאון הגדול רבי דב צבי קרלנשטיין זצ"ל נכנסו להשתתף בשיעור. זכורני את צום עשרה בטבת שחל באותה השנה ביום שישי, ולמרות כך הגיע רבי שמואל כהרגלו למסור את השיעור, ולאחריו התפלל את תפילת המנחה בישיבה ואף עלה לעליית ה'מפטיר'. שיעוריו בגרודנא היו מיוחדים למאוד והיה להם אופי שונה

ושזכיתי ללמוד בה ולהתחנך בה ולשמוע לקח מפי רבינו המנוח הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל. יהי רצון שבקרוב תעמוד הישיבה על תילה, תתנוסס לתפארה ומאות תלמידים ימלאו אותה בקול תורה."

שמחת התורה והרבצתה

השנים הרבות במחיצת רבו הגדול, הותירו חותם עז בליבו של הגאון רבי יעקב שאג שליט"א, מוותיקי תלמידי הישיבה בגרודנא, ונחקקו בעצמותיו. את זכרונותיו חלק עמנו בשיחה נרגשת, בה ביקשנו לשמוע אודות ימי הוד נעלים אלו.

כיצד ניתן להסביר בפני בני דורנו מהם שיעורי רבי שמואל?...

"מידי שבוע, ביום שלישי בצהריים, היה רבי שמואל מגיע לאשדוד למסור שיעור כללי בהיכל הישיבה בגרודנא, כאשר זה כיום חג עבור בני הישיבה כולה. שיעוריו שהיו גדושים בחידושים דשמעתא ובשמחת התורה, נמסרו מפיו במלוא המרץ והחיות, בהיותו מתהלך אנה ואנה בסמוך למקום מסירת השיעור ומסביר באר היטב את דבריו. במשך תקופות רבות, היה רבי

לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנים", דברי חז"ל אלו משמשים לנו למבוא ולפתח השער בבואנו להעלות נר זכרון מימי הלן נרו של רב רבנן, ראש לרישי מתיבתא, מרן רבי שמואל זצ"ל, על היכלה של ישיבת גרודנא, מאז ימי ייסודה ועד אחרית ימיו, במשך למעלה מעשור שנים.

כעת, ככלות ארבעים שנה, שבים ותיקי התלמידים לזכרונות ההוד מירחי קדם בהם זכו לקנות תורה מפיו של ראש הישיבה הגדול, אשר מבאר תורתו ישקון כל העדרים - רבנן ותלמידהון בכל היכלי התורה.

התחושה העוברת כחוט השני המתלווה לשיחות עמם, היא הערגה והכמיהה לימים עברו. עשרות בשנים חלפו מאז חסו בצל אילנו של רבם המובהק ועדיין נופו נוטה עליהם, חשים הם עתה כיושבים למרגלות רגליו ואוצרים אל קרבם מרוחו הגדולה ותורתו הכבירה.

מאז ייסודה של ישיבת גרודנא, נקשר רבי שמואל בקשר של קיימא עם הישיבה הקדושה.

במעמד הנחת אבן הפינה שהתקיים ביום ה' בכסלו תשכ"ד, עשרים שנה מיום ליום מייסודה של ישיבת פוניבז' ביום ה' בכסלו תש"ד, נשא רבי שמואל דברים נרגשים בהם עמד על מפעלותיו הכבירים של מרן הרב מפוניבז' זצ"ל, ובפרט בהקמת ישיבת גרודנא, על שם ישיבתו בה למד בימי נעוריו: "מאושרים אנו לראות את הנחת אבני הפינה להדורה החדשה, מהדורה שניה של קרית פוניבז', ומקווים כי בקרוב בקרוב מאד תתנוסס לתפארת קרית פוניבז' על מרכזי התורה שלה בעיר אשדוד, שעתידה בע"ה להיות עיר ואם בישראל, משגשגת ומתפתחת. שמחה מיוחדת היא לי באופן אישי, הנחת אבן הפינה לישיבת גרודנא, גרודנא המעמירה עיר מולדתי

הגאון רבי יצחק הקר שליט"א, להסיע את רבי שמואל ברכבו אל הישיבה ובחזרה ממנה לביתו.

במה התייחדו השיעורים...?

כאמור, היו הם מלאי 'גישמאק' ושמחת התורה, כאשר ערבותה של תורה היתה נמסכת מפיו אל התלמידים וכל סברא וסברא יצאה מפיו כשהיא נהירה וברורה, מאירה ובהירה כשמש בצהרים, מתוך חיות ושמחה מופלגים.

יחד עם זאת יש להזכיר את אשר שמעתי ממורי ורבי הגאון הגדול רבי דב צבי קרלנשטיין זצ"ל ששח לנו אודות שיעוריו של רבי שמואל גדושי ה'גישמאק' וה'ברעץ': "מה שאתם רואים למול עיניכם, זהו רחוק ממה שנראה היה רבי שמואל בשיעורים שאנו שמענו ממנו בשנותיו הצעירות..."

בשיעורים היה רבי שמואל מזכיר רבות דברים ששמע מרבו רבי שמעון או שלמד בספריו 'שערי יושר' וכן דברים שמע ממרן הרב מבריסק זצ"ל, עמו היתה לו קביעות מיוחדת לדבר בלימוד בכל יום שיש, וכפי שהעיד מורנו הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל בהספדו עליו: "כשרבי שמואל התגורר בירושלים והיה נוסע לשבת, היתה לו קביעות בכל יום ששי להיכנס אל מרן הגרי"ז לדבר בדברי תורה", והעידו בני הבית כי מרן זצ"ל היה ממתין ושמח לבואו של רבי שמואל והיכנסו לביתו היה עבורו כיום טוב, כשהוא משוחח עמו בלימוד בהנאה מרובה.

כאשר שהיתי יחד עם רבי שמואל בימי 'בין הזמנים' בעיר צפת - בה שהה בימי המנוחה, כשהוא נושא ונותן רבות עם ידידו הגאון רבי שמחה קפלן זצ"ל, רבה של העיר - זכיתי לשוחח עמו רבות בלימוד. באחד הפעמים, בעודנו יושבים בצל אילנות הגן, שוחחנו אודות נדרים ותנאים, ורבי שמואל הביא מדברי מרן הרב מבריסק זצ"ל בספרו, כשהוא מציין לי כי שמע את הדברים ממרן זצ"ל בעצמו ואף נשא ונתן עמו בדבר.

אולם לא רק בשיעוריו בערה בקרבו שלהבת אש התורה. שמעתי מרבי ירחמיאל משה קעניג שלמד עמו בישיבת לומז'ה בפתח תקוה כי "כאשר רבי שמואל התיישב ללמוד, הוא 'התנפל' על הגמרא ונראה היה כאדם שלא אכל במשך כמה ימים כשמיד כשמוגש בפניו דבר מאכל, הינו להוט אחריו מאד ברעבתנות מרובה".

זכורני בחתונת בתו של המשגיח דגורדנא הגה"צ רבי הלל כגן זצ"ל שהתקיימה בשנת תשכ"ח באולמי 'קריוזהאר' בבני ברק, ישבו הגאונים

הגדולים רבי יחיאל מיכל פינשטיין זצ"ל ורבי יוסף דב הלוי סאלאווייצקי זצ"ל לצידו של רבי שמואל שמסר בפניהם 'שיעור' של ממש אודות דיני "ערב", עם כל הלהט וה'ברעץ', כשהם נושאים ונותנים עמו בעומקן של סוגיות, ולאחר מכן יצאו הם בריקוד ומחול לשמחת חתן. ואגב, ידידות מיוחדת היתה לו לרבי שמואל עם רבי הלל כגן עוד מימי תלמודם יחד אצל מרן רבי שמעון שקופ זצ"ל, כאשר רבי הלל היה משתתף בשיעוריו של רבי שמואל בהיכל הישיבה ובאחד מהם אף הזכיר דבר משמו של רבי הלל שאמר לו מאשר שמע ממרן הרב מבריסק זצ"ל.

רבי שמואל אף נשא שיחות בישיבה?

על פי רוב, לא נשא רבי שמואל שיחות בפני בני הישיבה, אולם היו פעמים בודדות שכאלו וחלקם הודפסו בספר 'זכרון שמואל'. לעיתים הוסיף הוא דברי חיזוק והתעוררות בסיום השיעור. כך, אפוא, זכורני כאשר ארע והוצרך לעורר על חיזוק הנהגת דרך ארץ בחדר האוכל, התייחס לכך רבי שמואל בסוף שיעורו והביא את דברי החינוך הנודעים (מצוה ט"ז) אודות טעם המצווה בקרבן פסח "ועצם לא תשברו בו", שכתב כי 'אין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים...' מן הענין לציין כי בהזכירו זאת, הוסיף רבי שמואל לומר בשמו של המשגיח דמיר מרן הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל כי כל טעמי המצוות שנתפרשו לנו הינם כמו אדם האוכל דג או עוף ומוסיף עליהם קורטוב מלח או פלפל בכדי להטעימם, והיינו שאין המלח או הפלפל משמשים כאוכל עצמו, אלא מוסיפים לו טעם וזהו ענינם של טעמי המצוות, כמוסיפי טעם לקיומם.

מלבד זאת זכורני כי בסיומו של השיעור שנשא בתוך ימי ה'שבועה' להסתלקותו של מרן הרב מפוניבז' זצ"ל, החל להעלות את זכרוננו של מרן הרב זצ"ל ומתוך כפי קרא ואמר 'אנו כמו עוף שקצצו לו את כנפיו...'.

אנו מוסיפים את הדברים שאמר רבי שמואל בהספדו על מרן הרב זצ"ל: "כתוב במדרש על הפסוק 'ולזקני ישראל', 'אמר רבי עקיבא נמשלו ישראל לעוף מה עוף זה אינו יכול לפרוח בלא כנפיים כך ישראל אין יכולין לעשות דבר בלא זקנים'. שמעתי בביאור דברי המדרש כי עוף בלא כנפיים אינו סתם בריה בלא כנפיים, כי בריה שהיא לכתחילה בלי כנפיים, זוהי מציאותה ומצבה לחיות בלי כנפיים, אבל עוף מפני שבריאיתו עם מעלה זו של כנפיים שיכול הוא

לעוף, אז שקוצצים ממנו את כנפיו, איננו נשאר רק בעל-חי בלי כנפיים, אלא הוא עוף קטוע כנפיים, מפני שמציאותו והווייתו נבראה להיות עם כנפיים, אזי בלא כנפיים הוא לגמרי בלי ערך".

"מי נותן את הכנפיים את המעוף של כלל ישראל, איך כלל ישראל מתעלים כל כך, איך יכולים ישראל להתעלות, לצמוח ולגדול, כתוב כאן במדרש שזה רק מכוח זקני ישראל, וכמו שעוף בלא כנפיים אינו יכול לפרוח, כך הכנפיים של כלל ישראל, מי שמרים את כלל ישראל, ונותן להם את הכוח להתעלות הם זקני ישראל, וממילא אם זוהי מציאות הכלל ישראל שהם בעלי כנפיים, אז כשחסרים הם את זקני ישראל, לא רק שאיבדו את מעלת הכנפיים אלא הם כעוף בלא כנפיים. מורי ורבותי, מי הוא הכנפיים של פוניבז', עם מה הגיעה פוניבז' כל כך גבוה, מי היו הכנפיים של פוניבז', זה היה הפוניבז' רב הוא היה הכנפיים שלנו, ועם הכנפיים שלו, עם הכנפיים הגדולות שלו, הוא הגביה אותנו, וכעת נגדעו מאתנו הכנפיים שלנו, עם מה נתרום? איך תהיה המשך דרכנו המשך עלייתנו?... ברוך ד' יש לנו כנפיים, הישיבה עצמה יש לה כנפיים, יש לנו את המשגיח שהוא כנפיים שלנו, ויש לנו את כנפיהם של ראשי הישיבה, אבל את אותם כנפיים מיוחדות של הפוניבז' רב, שהוא היה הנשר גדול הכנפיים כלשון הכתוב 'את אותם כנפיים כנפי הנשר', זה כעת נגדע מאתנו, נשארו בלא כנפי הנשר גדול הכנפיים, וחס וחלילה זה סכנה. איך יכולה להיות המציאות שלנו שנמשיך לחיות ללא אותם כנפיים גדולות!?"

האם זכיתם לשמוע מפיו דברי חכמה והדרכה?

באחת התקופות בה מסר רבי שמואל שיעורים יומיים בישיבת פוניבז', ומחמת כך היה, כאמור, מגיע לאשדוד למסור את השיעור בערביו של יום חמישי, ארע וכמה פעמים נמנע מלהגיע למסור את השיעור, וזאת לנוכח המעמסה הכבירה במסירת השיעורים היומיים במשך השבוע החולף. לנוכח זאת, נסעתי עם עוד כמה בחורים לבני ברק ועלינו למעונו של רבי שמואל לבקש על נפשנו שיתחדש ה'שיעור כללי' תמידין כסדרן ומדי שבוע. רבי שמואל התבטא באזנונו כי 'לעיתים רכבת נוסעת גם אחר שהנהג פוסק

מלהתניעה וזאת מכוח התנופה שהחל בה בזמן הנסיעה. כך גם הפעמים הקודמות שהגעתי, היו מחמת תנופת נסיעת הרכבת מתחילה...' אולם בהמשך חידש את הגעתו כסדר ושב למסור את השיעורים מדי שבוע.

כאשר עליתי אל ביתו להזמינו לשמחת נישואי, עמד הוא קודם מסירת ה'שיעור כללי' בישיבת פוניבז', ולפיכך לא האריך עמי בדברים אלא הדריך אותי קצרות באומרו כי יש להתרגל בכל עת להיות מונח ושקוע בלימוד ולחשוב בתורה, והוסיף לומר כי גם בדברים המותרים לאדם, יש לו לעשות גדרים וסייגים. אפיזודה מעניינת משמחת נישואי זכורה לי כי כאשר הגיע רבי שמואל להשתתף בחופה קודם תחילתה, תיכף משהבחין ברבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל, אשר שימש כמסדר הקידושין ועסק בעריכת הכתובה, ניגש אליו רבי שמואל והחל לשוחח עמו בלימוד, כשהוא מקשה לו קושיא שהתעוררה לו באותה עת.

בעת ששהיתי עמו בימי 'בין הזמנים' בצפת, זכיתי לשוחח עמו בדברי תורה, כאמור, ואף לשמוע מפיו דברי חכמה ועובדות שונות. באחד הלילות, כאשר יצאתי עמו מתפילת ערבית בבית הכנסת האר"י, סיפר לי שכאשר עלה לארץ הקודש, יחד עם רעו הגאון הגדול רבי זלמן רוטברג זצ"ל, היה זה באמצע לימודם יחד מסכת זבחים בחברותא. תיכף משהגיעו לארץ הקודש, נסעו הם לפתח תקוה וטרם כל התארגנות והכרת המקום החדש, נכנסו שניהם לבית המדרש והמשיכו בלימוד החברותא בזבחים, מן המקום שבו פסקו בעודם בגולה.

תלמידיו כבניו

את זיכרונותיו של הרד"ג רבי חיים פוקס שליט"א, מוותיקי תלמידי הישיבה ומבני 'דור המייסדים' שלה, מימי ההוד הנעלים בצל רבו הגדול, שומעים אנו בשיחה שקיימנו עמו. מתי החל רבי שמואל ל'מסור את שיעוריו בישיבה? מיד בימי ראשיתה. אנוכי נכנסתי לישיבה באלול

יוסף זכרון

בעלאת ארבעים שנה

להסתלקות צ"ח ר' רחובסקי זצוק"ל

מורי ורבי

עובדות וזכרונות שנשמעו מפי ראש הישיבה דגרוֹדנא הגאון הגדול רבי דב צבי קרלנשטיין זצ"ל, אודות רבו המובהק מרן הגר"ש זצ"ל

כך טעים... ולא רק סברות של עצמו, גם סברות של אחרים, של תלמידים, אם זה היה נראה לו, היה רוצה 'לבלוע' את זה, אז הקב"ה בירכו שלא תשתכח".

ההתפעלות מהחידוש

"אחד מהדברים שגדולי ישראל העריכו ורוממו את רבי שמואל, היה בכך שכל חידוש שחידש, יכול היה לחזור עליו עשרות פעמים, וכל פעם חזר עליו באותה התפעלות של יצירת החידוש הקיימת למחדש בפעם הראשונה שעלה החידוש בדעתו".

עם מרן החזון איש

"בליל שבת לפני מעריב היו נכנסים לדבר בלימוד עם ה'חזון איש'. היו שם תלמידי חכמים גדולים, פעם זה דיבר ופעם זה דיבר, אבל כשרבי שמואל היה מדבר יכול היית להרגיש שזה בבחינת 'את עלית על כולנה'. כשרבי שמואל נכנס, כולם שמו את עצמם בצד. זכרוננו שבצעירותי נוכחתי פעמיים כשרבי שמואל הגיע להתפלל בליל שבת אצל ה'חזון איש'. זה היה בשנת תש"י, למדו אז בישיבה מסכת כתובות, ורבי שמואל אמר אז שיעור בכתובות דף י"א גבי 'גר קטן', וכמדומני שאמר את השיעור הזה לחזון איש. על החלק הראשון שאמר, החזון איש הגיב: 'גם אני אמרתי כך'. רבי שמואל מאוד נהנה מזה, ושאל את החזון איש: 'זה נדפס?' החזון איש השיב: 'זה נדפס בספר שם ושם', ורבי שמואל שמח מאוד. על החלק השני שאמר רבי שמואל, אינני זוכר מה היה. על החלק שלישי שאמר, החזון איש חלק עליו והגיב: 'לא כך!' ורבי שמואל התווכח, היה תענוג לשמוע, זה היה ויכוח מעניין. ואז בדיוק דפקו וקראו למעריב. אחרי התפילה רבי שמואל ניגש שוב לדבר עם ה'חזון איש', וכולם התאספו מסביב לשמוע... אני זוכר שרבי שמואל דיבר עם החזון איש על ה'פסול' של גוי, שיש פסלות של עכו"ם מלבד שאינו יהודי, ושמעו איך שאומר בהתרגשות שלוש פעמים: 'דאס איז די פשט וואס שטייט מזהמים את הולד'. והחזון איש שמע את הדברים, ונענע עם הראש כאות שמסכים... בפעם השנייה שהייתי נוכח כשרבי שמואל היה, שמעתי אותו שואל את החזון איש שאלה על דברים שכתב ה'טורי אבן', והמשיכו לדבר בלימוד..."

יש לי עליו הסכמה

"רגיל היה הרב שך לבקש אחרי השיעור שיאמרו לו אם שמעו, אם הבינו, ומה הביקורת, זו הייתה דרכו. פעם אחת, כשאמר הרב שך שיעור במסכת נדרים, אמר לאחר מכן לאחד הבחורים: 'על השיעור של היום אני רגוע, יש לי עליו הסכמה מרבי שמואל...'".

צימאון התלמידים לתורתו

"מה נאה ונהדר היה המראה לראות את רבי שמואל מוקף בתלמידיו שחורזין צוואריהם לשמוע מפיו דברי תורה, כאדם שלא שמע דברי תורה מימיו. אפילו אלו ששמעו מפיו שיעורים במשך שנים מרובות, היו עומדים לפניו כל פעם בצימאון

דבוק היה ראש הישיבה דגרוֹדנא, הגאון הגדול רבי דב צבי קרלנשטיין זצ"ל ברבו המובהק מרן רבי שמואל זצ"ל וחביב היה אצלו עד לאחת. מאז נכנס להיכלה של פוניבז', נכרך רבי דב צבי ברבו הגדול ונקשר עמו בעבותות אהבה של תורה עד אחרית ימיו. את יסודי תורתו והגינותו, רכש הוא בעמל רב בשבתו בצל האילן הגדול, אשר היה לו לסולל דרך ונתיבה בעומק הסוגיות, בביאורן ובהסברתן. בימי הזכרון להסתלקותו של מרן רבי שמואל זצ"ל, בזמני חג ומועד, בעידן דחדוּתא ובעתות שונות היה שח רבי דב צבי לתלמידיו מאשר ינק בצל רבו שלימדו תורה. לפנינו ליקוט מאותם עובדות ומעשי רב מתוך כתבי תלמידים באדיבות 'איגוד בוגרי ישיבת גרודנא', מרשימות תלמידו הרה"ג רבי שלמה לף שליט"א וממקורות נוספים.

השליטה בסוגיות

"אחד הדברים שמהם היינו תמיד מתפעלים, מהשליטה של רבי שמואל בסוגיות. כשהוא אמר שיעור, זה היה רק אחרי שהיתה לו שליטה גמורה בסוגיא. דרכו היתה להכין את השיעור גם בפעם העשירית כמו בפעם הראשונה, למרות שכבר התלמידים שלו ידעו את השיעור בעל פה, אבל הוא עוד פעם עבד ועבד... אחרי השיעור שהיינו עומדים אתו, אז ראינו כולם, שהוא שליט כאן על כל פרט ופרט שבסוגיא, על כל נקודה ונקודה שבסוגיא. היה נפלא לראות, אבל הפלא היותר גדול היה, שראו את השליטה שלו לא רק בשיעור הזה שהוא אמר בזמן השיעור, גם בזמנים אחרים... יכולת לדבר אתו אחרי תקופות ארוכות, אחרי שנים, שכבר יכול היה כמה פעמים לשכוח, אבל ישר ראו את הזכרון המדהים שהיה לו, הוא זכר כל כך טוב, ישר דיבר על כל פרט ופרט, תמיד התלמידים היו מתפעלים מכך".

הסברא קמה וגם ניצבה

"זכה רבי שמואל שבכוח הסברתו הנדיר היה מסוגל לא רק שהתלמיד יבין את הדברים בהבנה בעלמא, אלא הסברא הייתה כאילו קמה וגם ניצבה לעיני התלמידים, ומשום כך זכה גם להטעים לאחרים משוב טעמה של התורה המתוקה מדבש ונופת צופים, ורבים הם תלמידיו אשר אצלו זכו להתחיל להרגיש הרגש עמוק של נועם התורה".

הגישמאק בלימוד

"רבי שמואל אהב את הדיבור בלימוד, הוא היה מתרונן כשהוא היה מדבר בלימוד. צריכים פעם לתאר, לפעמים הוא היה מלא שחוק ומלא חיות, וצריכים מישור שיתאר בדיוק איך הוא היה נראה בשעה זו, בתוך ההסברה, איך הוא היה חי, השמחה שלו, למרות ייסורים גדולים ונוראים שהוא עבר בחייו, זה היה מחזה לראות אותו, איך שהוא ככה מתרונן בסוגיא... היינו עוד 'לדים' בשיעור א', איך שהוא היה מטיל לו בשיעור, 'סאזי דאך אַזי גישמאק'... 'אייב אַזי, אַזי דאך אַזי גישמאק'... כל

לשמוע כאילו אף פעם לא שמעו ממנו. וגם כאשר האזינו לדבריו במשך שעות מרובות, קשה היה להם להיפרד והיו עדיין צמאים לדבריו כאילו רק עכשיו התחיל. על אף שהיו רעבים וצמאים, היו מוותרים על סעודתם ובלבד לשמוע עוד נקודה ועוד הבהרה. הצימאון לתורתו, גבר על שאר הרצונות..."

אהבתו לתלמידים ואהבת התלמידים אליו

"רבי שמואל אהב את התלמידים, והתלמידים אהבו אותו והיו קשורים אליו. היינו קבוצת בחורים שהייתה מוכנה לעשות הכל בשבילו... נדיר שתלמידים ינהגו כך... הוא הרי בנה אותנו... כמה הצטערנו בצער, כמה שמחנו בשמחתו. כשחיתן את ילדיו היה זה יום שמחה אצלנו, היתה הרגשת הלב של שמחה עצומה".

זה יעמוד לי

"אחרי שחלה רבי שמואל, ערך הוא חשבון הנפש מה יעמוד לו ליום הדין, לפתע התרגש ואמר: 'מה ששימשתי כפועל ניקיון של הישיבה זהו יעמוד לי'!... בעת שהיכל הישיבה היה בצריף בשנותיה הראשונות, כאשר הבחורים היו הולכים אחרי מנחה, היה רבי שמואל נוטל מטאטא ואוסף את הפסולת בכדי שבסדר ב' בית המדרש יהיה נקי. הבחורים חשבו שהגיע איזה פועל לנקות, הפועל היה רבי שמואל... אני נזהר לא להוסיף ואיני זוכר אם הוא גם שטף את הרצפה, אבל ודאי שהוא טאטא אותה".

על הכל משלמים

"כאשר חלה רבי שמואל, אמר לו אחד מהתלמידים: 'ראש הישיבה סובל את עבירות הדור'... צעק עליו רבי שמואל שלא ידבר דברי שטות שכאלו כי 'על הכל משלמים, ואני יודע בדיוק על מה אני משלם'..."

טבח ומכר...

"כששמע רבי שמואל על אחד שגנב ממנו שטיקל תורה, ואמר אותו גרוע ביותר... התבטא: 'מילא דער גניבה בין איך מוחל, אבער אוף 'טבח ומכר', וואס האט ער ג'מאכט?!' (-מילא על הגניבה הריני מוחל לו, אבל על ה'טבח ומכר', מה הוא עולל?!)"

"אין כזה דבר 'בערך' בלימוד"

"פעם כשאמרו לפניו חידוש בלימוד משמו של אחר, ובסיום ציינו שזהו 'בערך' מה שהלה אמר... הגיב רבי שמואל: 'אין כזה דבר 'בערך' בלימוד. בתורה, זה או כן או לא'..."

באחד מימי המעצר, בעודנו יושבים בבית המעצר בראשון לציון, ציפתה לנו הפתעה. כמו בכל יום שלישי הגיע רבי שמואל למסור את ה'שיעור כללי' הקבוע בישיבה, וכאשר שב, יחד עם חתנו הגאון רבי יצחק הקר שליט"א, מאשדוד לבני ברק בתום השיעור, עברו הם במיוחד דרך ראשון לציון, הגיעו בסמיכות לבית המעצר ורבי יצחק שליט"א נכנס ושוחח עם השוטרים במקום אודותינו. היה זה על פי ציוויו של רבי שמואל אשר חש רגשי אחריות לתלמידיו וכי מן החובה לבקרו ולעודדם."

עובדות משלימות ובלתי ידועות למאורע, שמענו השבוע מפי אחד מוותיקי תלמידי הישיבה דאז: "זכורני שהמתנתי בסמיכות לבית המעצר בראשון לציון, בו נעצרו חברינו, בשעה שרבי שמואל שהה שם עם רכבו. האחריות והמסירות המופלאים שחש רבי שמואל לתלמידיו, העניקו לבחורים העצורים עוז רוח.

אגב, זכורני שהתלוויתי - יחד עם בחורים נוספים - באותו היום לנסיעתו של מורי ורבי הגאון הגדול רבי דב צבי קרלנשטיין זצ"ל שהחל בפעילות נמרצת למען תלמידיו העצורים, תוך דאגה שלא יוטל עליהם עונש מאסר בפועל. כך הלך עמנו לביתו של כ"ק האדמו"ר מקאליב זצ"ל שהתגורר בקרבת מקום וביקש ממנו שיסייע לתלמידיו. תיכף ומיד נרתם האדמו"ר לעזור ולסייע, הזעיק אלינו את אחד ממפקדי המשטרה והורה לו לפעול בענין שלא יוטל על הבחורים עונש מאסר בפועל, ואכן המפקד הורה לשכור את שרותיו של עו"ד פלוני כשהוא עצמו טורח לנסוע למחוז אחר במשטרה ועמד על כך כי אף הפרקליטות תדרוש בדיון רק מאסר על תנאי, ואכן כך הוחלט ונפסק כי יוטלו על בני הישיבה קנסות כספיים לצד עונש מאסר על תנאי בלבד.

עם שחרורם של בני הישיבה העצורים, נערכה להם קבלת פנים מיוחדת על ידי חבריהם תלמידי הישיבה בשירה וריקודים על כך שנתפסו על דברי תורה, כאשר בני הישיבה העצורים העידו כי דאגתו ומסירותו של רבי שמואל אליהם, חיממה את ליבם ועודדה את רוחם."

למקום הסתיימו כבר ההספדים ומסע ההלוויה כבר החל. לנוכח זאת התפזרנו מיד בין המלווים. אנוכי וחבר נוסף התקרבנו אליו יחד ופתחנו בצעקות לעברו: 'אפיקורס! מגלה פנים בתורה שלא כהלכה!...'.

בחורים נוספים שעמדו, כאמור, במיקומים נוספים בתוך קהל המלווים, צעקו עליו גם הם. כך, לדוגמא, זכורני את הבחור דאז משה גפני - אשר נסע עמנו לקיים את חובת המחאה כדת - צועק על גורן בעת כניסתו לרכב: 'אתה הסמרטוט של גולדה מאיר!...' (רה"מ דאז, גולדה מאיר, חפצה ביקרו של גורן וסייעה בהתמנותו לרה"ר. ז' פ')

מיד כשנשמעו צעקותינו, פרצה מהומה רבה וחלק מהקהל החל להפליא בנו את מכותיו... תוך זמן קצר מאד הגיעו אלינו מספר שוטרים ועצרו אותנו בעוון 'הפרת הסדר הציבורי'... שלושה מחברי הקבוצה, ואנוכי בתוכם, נעצרו, כשבידי האחרים עלה להימלט מן המקום. במשך יומיים היינו עצורים בבית המעצר בראשון לציון, ובמהלכם נחקרנו רבות.

כעבור יומיים, התקיים דיון בענייננו בבית המשפט, כאשר נציג המשטרה ביקש להאריך את מעצרנו. אנו הגבנו שאיננו עונים מאומה ללא שנשוחח עם עורך דין. ואכן, דבר פלא ארע. העו"ד שהיה מומחה בתפקידו שוחח עם מפכ"ל המשטרה דאז וכעבור כשעה ומחצה מאז החל הדיון, נכנס הוא לאולם ביהמ"ש, ניגש לשופט והגיש לו פתקה. להפתעתנו, מיד נסוגה בה המשטרה מהדרישה להארכת המעצר וכתחליף נפסק כי יוטל עלינו קנס כספי ומאסר על תנאי.

עד בית הוריי בחיפה כדי לקיים מצות נישואים אבליים. כך ישב ושוחח עם אחי ועמי בדברי נישואים ולאחר מכן אף נכנס לנחם את אמי האלמנה ושוחח עמה. מאותה עת, כאשר הייתי ניגש לשמש כש"ץ בתפילת המנחה בה השתתף רבי שמואל לאחר השיעור, היה הוא תמיד דורש בשלומי ואף מתעניין במצבה של אמי האלמנה. כך נשא בעול התלמידים, בשמחתם ובצרתם.

מאחר ואיש שיחנו שליט"א עומד על דאגתו ומסירותו של רבי שמואל לתלמידיו, שבים אנו למאורע שארע לפני כארבעים וחמש שנה. היה זה לאחר "היתר הממזרים" הנודע, על ידי הרה"ר דאז, שלמה גורן, כאשר עולם התורה וההלכה כולו נזעק לנוכח שריפת התורה ועשייתה פלסתר, וכזעקתו של רבינו הגדול מרן הגר"מ שך זצ"ל אשר הדהדה בכל קצוות תבל כי 'אם הממזרים מותרים לבוא בקהל - הוא אסור לבוא בקהל!'.
כבר למחרת היום בו 'הותרו' הממזרים, התקיימה מחאה ספונטנית כלפי גורן, על ידי קבוצה מתלמידי ישיבת גרודנא, וכפי ששח באזנינו הגר"י שאג שליט"א: "עוד באותו הערב של יום ראשון י"ג כסלו תשל"ג, בו פרסם גורן את 'היתרו', נודע לנו הדבר וכאבנו את דריסת ורמיסת התורה ברגל גאוה. מאחר ונודע לנו שלמחרת היום אמורה להתקיים בנס ציונה הלווייתו של אחד מרבני העיר, הסקנו שגם גורן, בהיותו רב ראשי חדש בתפקידו, ישתתף בהלוויה וישא הספד. החלטנו כמה מבני הישיבה כי עלינו לקיים חובת מחאה, וכך בבוקר נסענו במונית ישירה מאשדוד לנס ציונה. תכניתנו היתה שנגיע ללוויה בעת הספדו של גורן ובאמצע דבריו נביע את מחאתנו, אולם כאשר הגענו

תשכ"ז כבחור בשיעור א', כשבעה חודשים לאחר ייסודה בח"י שבט של אותה השנה כאשר קבוצה מבחירי ישיבת פוניבז' נשלחה לאשדוד לייסד את מקום התורה החדש, ומאז ימי ראשיתה החל רבי שמואל להגיע מדי יום שלישי, ולעיתים בימי חמישי בערב, למסור שיעור בהיכל הישיבה. מן העניין לצייץ כי באותה תקופה נמנה על תלמידי הישיבה אף הג"ר מיכל דוד רוזובסקי שליט"א, בנו של רבי שמואל.

אותו היום שהיה רבי שמואל מגיע לישיבה, היה ממש ליום טוב' עבורנו וחג ממש, כאשר הוא העניק לכל בני הישיבה את כל החיות וה'ברעץ' בלימוד.

בני הישיבה היו משתתפים בשיעוריו השתתפות מלאה, כשהם שואלים ומקשים על דבריו והוא מצידו רומם את הבחורים, התייחס כראוי לשאלותיהם והשיב להם, כשהוא לא חוסך כל מאמץ לבאר להם את דבריו באר היטב.

לאחר מכן, במשך תקופות רבות, היה רבי שמואל נותר בישיבה אף לסדר ב' והבחורים היו משוחחים עמו בלימוד ומחדדים לעצמם את הבנת שיעוריו.

כך היה מגיע שבוע אחר שבוע למסור את השיעור, וזכורני אף מתקופה מאוחרת יותר, כאשר נחלה ושרוי היה בייסורים, המשיך לטרוח לבוא למסירת שיעורו. בעוד שאנו נעצבנו אל ליבנו בידוענו ממכאוביו ואף ניכר היה עליו שהינו מתייסר, לא פסק הוא מהרבצת תורתו והעמדת התלמידים.

ככלל, בכל עת ניכר היה כי שקוע בתלמודו. זכורני באחת השבתות ששהייתי בבני ברק, הבחנתי בו צועד ברחובה של עיר בשבת בבוקר, כשהוא הולך לסעוד את סעודת השבת אצל בתו וחתנו הגאון רבי יצחק הקר שליט"א. כך יצא מביתו דרך רחובות חזון איש ורבי עקיבא עד שהגיע למחוז חפצו ברחוב מיימון. בשעה שעבר ברחוב, נדמה היה כי כל העוברים והשבים עצרו מלכת ונעמדו לראות 'מלך ביופיו תחזינה עיניך' השקוע בתלמודו...

ביצד נקשרו עמו בני הישיבה:
בתקופה שהיה רבי שמואל נשאר בישיבה אף לסדר ב', היו בני הישיבה ניגשים לדבר עמו בלימוד ונקשרו עמו בצורה מופלאה. כתוצאה מכך, הכיר רבי שמואל את הבחורים באופן אישי והוא טרח להשתתף אף בשמחות נישואיהם.

בעודי בבחורתי בישיבה נסתלק אבי זצ"ל לבית עולמו. באחד מימי ה'שבעה', טרח רבי שמואל לנסוע

יוסף זכרון

בעלאת ארבעים שנה

להסתלקות ציון הר"ש רוזובסקי זצוק"ל

"כל הליכותיו ומעשיו היו בתכלית הדקדוק והשלמות"

שיחה מרתקת עם יו"ר סיעת 'בני תורה' בירושלים הרב חיים אפשטיין שליט"א, מקורבו ונאמן ביתו של מרן ראש ישיבת פוניבז' הגאון הגדול רבי שמואל רוזנבסקי זצוק"ל

יחזקאל מן

והאפר. פירור של לכלוך לא נפל ממנו על הארץ.

במדרגות שעלו לבית המדרש היה לראש הישיבה חדר שבו היה מתכונן לשיעור, הוא החזיק שם בקביעות מברשת לנעליים ומברשת לבגדים. אמנם אבק מעולם לא נראה אצלו על הבגדים או הנעליים, אבל לפני הכניסה לבית המדרש צריך להתכונן! זה צריך להיות במלוא ההדר לתורה ולומדיה.

עבודת התפילה שלו היתה געוואלדיג, גם בזה ראו את שלמות ההנהגה שלו, עד הקצה האחרון. כך היה גם בברכת המזון ובברכות. כל מילה שביטא בשפתו היה ניתן ללמוד ממנה את אופן הביאור ע"פ דברי המפרשים. את הכל הוא הכניס בהטעמת המילים, מי שלא שמע זאת לא יבין.

כשהייתי עמו בחו"ל בתקופת מחלתו, היינו בדירה שפונתה עבורנו בבית האדמו"ר מבוסטון. ירד אז שלג כבד מאוד שנערס לגובה מטר וחצי. לא הייתה אפשרות ללכת לבית הכנסת. אני זוכר את רבי שמואל עומד בחלון עטור בטלית ותפילין ומתפלל תפילת שחרית, כשהוא הוגה בהטעמה מיוחדת את המילים "משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמוד..." כל מילה צעקה את גדלות הבורא, בכל הטעמה חשנו את נפלאות ד'. זה עדיין עומד חי לנגד עיני.

זכורני גם את הלוויית אחיו של ראש הישיבה, הגאון רבי יוסף רוזנבסקי זצ"ל ראש ישיבת 'אור ישראל'. רבי שמואל נשא דברי מספד על אחיו הנפטר, ויחד את דבריו על מידת האמת בה דבק כל חייו. בתוך דבריו ציטט את הפסוק "שקר שנאתי - ואתעבה", הוא הדגיש והטעים את המילה "ו-א-ת-ע-ב-ה" באופן כה עמוק ומוחשי, עד שכל מי שנכח שם חש סלידה איומה מדברי שקר. שמעתי ממרן רה"י ה'דרכי

ראש הישיבה זצוק"ל.

האדם השלם

"אצל ראש הישיבה רבי שמואל ראינו את שלמות המעשים בכל תחום", שח הרב חיים אפשטיין, "כל הנהגותיו היו בתכלית הדקדוק והשלמות. כולו היה 'שלמות'! הלמדנות היתה 'שלמות'. ההנהגה היתה 'שלמות'. המידות היו 'שלמות'. אפילו ההליכה שלו היתה בשלמות". כשרבי שמואל נכנס לבית המדרש, זה היה מחזה בלתי רגיל של הדר וכבוד לתורה. רבי שמואל נתן כבוד לבית המדרש. בזמנו היה מקובל לעשן בבית המדרש ואפילו במהלך הסדרים. רבי שמואל נזהר תמיד שלא ייפול ולו קמצוץ של אפר על רצפת בית המדרש. הוא החזיק עמו קופסת גפרורים קטנה ששימשה לו כמאפרה, ולתוכה הכניס את בדלי הסיגריות

יחד הגדרות פלאיות על גדלות רבת אנפין של האדם השלם בכל מעשיו, מרן רבי שמואל זצוק"ל. רחשי הלשכה, (השוקקת פעילות עד להפתיע, אגב) נמוגו מן הלב, רחקו מן העין. אפילו האוזן לא הסכיתה אל הטלפונים המצלצלים ללא הרף. הרחשים היחידים אליהם הופנו מעיינינו היו רחשי הלב ורגשותיו, שהמו ורגשו כשדמותו של רבי שמואל צפה ועמדה לנגד עינינו. הרב חיים אפשטיין - כך הרגשנו במוחש - עדיין 'חי' את מורו ורבו, והמילים נבררות בקפידה: "את זה רבי שמואל לא הסכים לפרסם, והסיפור הוא יש בו כדי לעקם בעקמומית דקה מן הדקה את אופן הבנתו ברוממות גדלותו".

כך בחר הרב אפשטיין עבור 'לקראת שבת' בניפוי אחר ניפוי את ההגדרות המדוקדקות ביותר, שייטיבו לתאר באופן מדויק את דמותו של

רבעים שנה חלפו מאותו יום מר, בהסתלקותו של מרן ראש ישיבת פוניבז' הגאון הגדול רבי שמואל רוזנבסקי זצוק"ל, מי שחותם תורתו ויראתו הוטבע על דור שלם של מרביצי תורה ותלמידים - לאלפים ולרבבות. עשינו דרכנו אל לשכתו של הרב חיים אפשטיין, יו"ר סיעת בני תורה בירושלים, אשר זכה בימי בחרותו להיות בן בית בבית מורו ורבו מרן ראש הישיבה רבי שמואל זצוק"ל. כתלמיד נאמן לא משה ידו מתוך יד רבו, יצק מים על ידיו, שימשו וסעדו, במסירות עצומה ובלתי ניתנת לתיאור. השיחה עם הרב אפשטיין כמוה כצלילה לתוך ימי הוד קסומים, בהם דבקה נפשו בנפש רבו הגדול, ממנו למד וקיבל תורה ויראת שמים, אורחות חיים ונהגות מופלאות ומדוקדקות בתכלית. לא שמענו כאן רק עובדות ומעשים - כי אם חווינו

בגודל הקפדתו של ראש הישיבה היה הבית נקי ומצוחצח עוד יותר מכפי הרגיל לקראת בוא העוזרת... ראינו בחוש מה הפשט 'הקונה' עבר עברי כקונה אדון לעצמו, כשראש הישיבה לא חסך כל טרחה להיטיב את הרגשתה".

מעשה נוסף אירע לי פעם, ממנו למדתי גם על רעייתו של ראש הישיבה, הרבנית ע"ה, כיצד אף היא דקדקה עמוקות ב'בין אדם לחברו'. דרכם היה להכין את העוף לשבת כבר ביום רביעי. באותה תקופה העופות לא נמכרו ארוזים ומוכנים לאכילה. היה צורך להכין את העוף ולחלקו, והחלקים הבלתי אכילים היו מושלכים לאשפה. הבחנתי אז להפתעתי כי במקרה לצד העוף לשבת, יש שקית שעליה נכתב 'אשפה'.

ביררתי מדוע האשפה מוכנסת למקרר ואינה מושלכת למקום הראוי לה. הרבנית ע"ה הפתיעה אותי בתשובתה כשאמרה בפשטות שכיון שמכלי האשפה הציבוריים מפונים ע"י העירייה רק ביום שישי, מדוע שהשכנים יסבלו יומיים מריחות בלתי נעימים?

אשר על כן אכנסה את הרבנית את האשפה אצלה במקרה הביתי. ממש לא יאומן עד היכן דרשו את טובת הזולת.

הכנה מדוקדקת לשיעור

באופן קבוע היה ראש הישיבה רבי שמואל אומר את השיעור בפנינו ביום ראשון, ואת השיעור בגורדנא ביום חמישי. כשרבי שמואל היה מכין את השיעור לא יכלו לדבר עמו, מגודל שקיעתו בתורה. אירע פעם שהתקשרו אליו בטלפון ביום שלישי בבוקר וביקשו להקדים את השיעור בגורדנא לאותו יום.

רבי שמואל אמר שהוא לא יכול להספיק בזמן כה קצר להכין את השיעור. הרהבתי עוז ושאלתי אותו: "הרי ראש הישיבה כבר אמר את השיעור ביום ראשון בישיבה, ומדוע צריך עוד פעם להכין?" והוא ענה לי תשובה שממנה ניתן ללמוד הרבה על אופן הכנתו המדוקדקת את השיעור: "בפנינו" אמרתי באידיש, אמר רבי שמואל, "ובגורדנא אני צריך לומר בעברית!"

יוסף זכרון

בעלאת ארבעים שנה

להסתלקות ציון הגר"ש רוזנבסקי זצוק"ל

והמושלמת: "אתה מסתכל על טמפו - אני דואג שלרב יוסקוביץ בעל המכולת לא יהיה לכלוך בחנות, דבר שיכול להביא נמלים וכדו' ולגרום לו סבל רב".

פעם בשבוע היתה באה עוזרת לנקות את הבית לכבוד שבת. רבי שמואל התייחס לכך במלוא הרצינות ודאג למלאות את כל מחסורה. היינו יכולים לראות כיצד הקפיד ראש הישיבה לקיים "ביומו תתן שכרו" עם כל הדינים והדקדוקים. עוד ערב קודם לכן הלכנו לחנות לקנות לה מצרכים טריים לארוחת הבוקר, ולמחרת בבוקר מיד אחרי התפילה נסענו ל'מאפיית שימל' לקנות לחמנייה טרייה עבודה וגם עוגת שמרים קטנה. כך השקיע זמן יקר ומחשבה רבה בדאגה לצרכיה של עוזרת הבית.

היינו בחורים צעירים, וכששהינו בבית ראש הישיבה, היה קורה שבחור עישן סיגריה ומעט אפר נשר מעל הרצפה, ולעתים זה קרה יום אחד בלבד לפני שהעוזרת אמורה לבוא. "עמדתי אז נדהם", מספר הרב אפשטיין, "ראיתי כיצד רבי שמואל מתכופף ומרים את האפר מהרצפה! הרי מחר אמורה העוזרת לבוא, היא צריכה לטרוח בשבילנו?! למעשה

רום, ועם כל זה היה חביב ונעים בשיחו בין הבריות. כל ילד שהיה דופק בדלת, היה מלווה ואומר לו שלום בחיבה ובאהבה. ילד בן שלוש היה זוכה אצלו לכבוד מלכים ממש. כך היתה רוממותו של ראש הישיבה גבוהה עד שמי שמים, והנהגותיו והליכותיו בארץ בחביבות בלתי מצויה".

"כמעט שלוש שנים זכיתי להיות קרוב אליו ולשמשו. היה זה רבי משה גריינימן שיח" שהכניס אותי לבית ובזכותו התקרבותי לראש הישיבה. אני חייב לו חוב עצום על כך. אז התוודעתי מקרוב להנהגותיו האצילות והמרוממות של ראש הישיבה, שהיה אדם השלם בכל הליכותיו".

בזמנו היו משתמשים בבקבוקי זכוכית, היו אלו הבקבוקים של חברת 'טמפו' שהיו נפוצים בכל בית. את הבקבוקים הריקים היו צריכים להחזיר למכולת ולקבל את תמורתם. יום אחד ראיתי שראש הישיבה טורח ושוטף, מבריש ומקרבץ בעצמו את הבקבוק המשומש מכל צדדיו עם חומר ניקיון, בטרם הוא יחזיר אותו למכולת. שאלתי אותו הרי בטמפו בוודאי שוטפים בין כה וכה את הבקבוקים שוב פעם, הם לא יכולים לסמוך על הניקיון של הלוקחות, ולמה לטרוח בחינם?

רבי שמואל ענה לי וחשף את הלך מחשבותיו והתבוננותו המעמיקה

שמואל' זיע"א שבצעירותו היה פעם בבית ההבראה בנתניה, וראה שם את ראש הישיבה רבי שמואל, שלא הכירו קודם לכן. הוא התבונן בתפילתו ואף ראה כיצד מברך 'ברכת המזון' בהטעמת כל מילה ומילה, ומיד הסיק כי עומד לפניו אדם גדול.

"אמרתי לעצמי כי זה הוא 'צדיק יסוד עולם', ורק לאחר מכן נודע לי שהוא ראש ישיבת פוניבז' הגאון רבי שמואל רוזנבסקי", סיפר מרן ראש הישיבה ה'דרכי שמואל' זיע"א להרב חיים אפשטיין.

"בשמים - ובארץ"

כשהספיד מרן רבי שמואל זצוק"ל, את מרן המשגיח רבי יחזקאל זצוק"ל, הוא אמר עליו שהוא היה בבחינת 'המגביהי לשבת, המשפילי לראות - בשמים ובארץ'. לכאורה אלו שני הפכים הסותרים זה את זה?

אולם, ביאר רבי שמואל, המשגיח היה בדרגתו הגבוהה והנוראה 'מגביהי לשבת' אך יחד עם זאת 'משפילי לראות' כשדאג והיטיב עם כל אחד ואחד. 'בשמים' וגם 'בארץ' בלא סתירה כלל.

"מי שזכה להכיר את רבי שמואל זצוק"ל שח' ר' חיים אפשטיין, ידע שכל מה שהוא אמר והגדיר את המשגיח זצוק"ל, תאם באופן מוחלט את דרגתו שלו עצמו. בדיוק כך היתה הנהגתו. דרגתו ומעלותיו היו בשמי

למדתי מכך משהו על העמל שהשקיע ראש הישיבה בשיעור, עד שכל מילה ומילה שאמר במהלך השיעור היתה מתוכננת, היכן ומתי תיאמר באופן מדויק, באיזה לשון ובאיזה סגנון. לא היה דבר שלא היה מסודר או מדוקדק לפרטי פרטים.

בעיני ראיתי כיצד היה מתעורר ראש הישיבה בלילות משנתו, כותב במחברתו את החידושים שהתעוררו לו, ועולה שוב על יצועו. הבחנתי פעם בדבר מוזר, שהוא כותב את דברי התורה במחברת מצד שמאל, מתחיל לכתוב בעמוד האחרון ומתקדם משם לעבר ההתחלה. שאלתי אותו על כך, והוא אמר לי שבמחברת זו הוא כותב מהסוף, כדי שיהיה לו סימן שהדברים נכתבו באמצע הלילה ויש לעבור עליהם שוב. עד כדי כך היתה גדולה שקיעותו בלימוד, שקיעות עצומה שאין כדוגמתה.

בסעודת השבת הייתי מתארך על שולחנו. צעדתי מבית אמי ע"ה בצדה השני של בני ברק, הוא היה ממתין לי עם האוכל. אין דרך לתאר את זמירות השבת שלו, שהיו גם כן בשיא השלמות. היה מטעים ומדייק בכל מילה. פעם שהיתי עמו בעיר צפת בשבת, ואני זוכר שאנשים התאספו ונעמדו בחלון חדרו לשמוע את שירי השבת.

כשהייתי מגיע מבית אמי ע"ה, ישבתי עמו בשנית לסעודת יום השבת. לאחר מכן הייתי כמובן עיף מאוד והרי 'שינה בשבת תענוג'... אולם רבי שמואל קם לאחר הסעודה ואמר לי "עכשיו הזמן הכי טוב לגדול בלימוד", הוציא שתי גמרות בבא בתרא והתיישב ללמוד עמי. כשהבחין בעייפותי הגדולה אמר: "בוא נלמד בעמידה, יהיה לך יותר קל..." כך למדנו עד מנחה.

"לדעת לשמוע מעשה"

עוד בחיי חיותו של ראש הישיבה הסתובב סיפור בין התלמידים כי פעם נכנס רבי שמואל לבית הכנסת של מרן החזון איש זצוק"ל בשעת תפילת מעריב. החזון איש היה באמצע קריאת שמע וכששמע את קולו של רבי שמואל סימן לו בידו לבוא לישוב במזרח. כולם התפלאו כיצד זה ייתכן, באמצע קריאת שמע? ועוד ידוע גודל ריכוזו של מרן החזון איש בתפילתו, וכיצד שם לבו לכך? השאלות הללו הציקו לרבים, ועקב כך היו שפקפקו באמתות הסיפור.

אולם אני הקטן העזתי ושאלתי אותו על כך. רבי שמואל אמר לי: "צריך לדעת לשמוע מעשה. לחזון איש היה זמן אחר לקריאת שמע".

בעיני ראיתי כיצד היה מתעורר בלילות משנתו, כותב במחברתו את החידושים שהתעוררו לו, ועולה שוב על יצועו. הבחנתי בדבר מוזר, שהוא כותב את דברי התורה במחברת מצד שמאל, מתחיל בעמוד האחרון ומתקדם משם לעבר ההתחלה. שאלתי אותו על כך, והסביר לי שבמחברת זו הוא כותב מהסוף, כדי שיהיה לו סימן שהדברים נכתבו באמצע הלילה ויש לעבור עליהם שוב

אולם הוא ידע היטב את אשר מתרחש ולעתים אף הביע דעתו בפניי על מאורעות שונים.

אירע פעם, שנכנס מאן דהו והציע לרבי שמואל לכתוב מכתב בעניין אישי מסויים לרב מסויים. רבי שמואל התקשר בטלפון לברר אודותיו, והנה מתברר לו כי אין מקפידים שם על זמן תפילה כפי שנפסק בשולחן ערוך. זה הספיק לו כדי לסיים את הבירור. הוא פנה אלי ואמר בנחרצות: "קוויטל אני אשלח לשם? שעון צריך לשלוח אליו!".

יש סיפור עממי על בעל עגלה עם הארץ, שלא ידע מימינו ומשמאלו, ואף להתפלל לא ידע. הדבר היחיד שידע היה לדקלם ולומר את אותיות ה-א' ב'. באחד הימים כשנזקק לישועה, ניגש אל ארון הקודש, ופתח בתפילה נרגשת: "ריבונו של עולם, א' ב', ג', ד'..." וכו'. זה מה שהוא ידע לומר. על פי הסיפור תפילה תמימה זו עשתה 'רעש' גדול בשמים ואכן התקבלה תפילתו והוא נושע.

במהלך הראיון, נכנס אל לשכתו של הרב אפשטיין אחד מתלמידי הגאון רבי יהודה עדס שליט"א שבא בשליחות רבו לסדר ענין פרוצדורלי כלשהו. הרב אפשטיין נזכר מיד בקשר האהבה המיוחד ששרר בין הגאון שליט"א לרבו מרן הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל:

"היתה פעם אחת ויחידה שרבי שמואל הסכים לומר שיעור כללי שלא במסגרת ישיבת פוניבז' או ישיבת גרודנא. זה היה אירוע נדיר ורב רושם שאירע בתקופת מחלתו של רבי שמואל, כשנעתר לבקשת תלמידו הגאון שליט"א והסכים לומר שיעור בישיבת 'קול יעקב'. אני זוכר שהגענו אל הישיבה והתלמידים סבבו את הרכב שלקח את ראש הישיבה מכל עבר, בעבותות אהבה והערכה עצומה. הם כמעט הרימו את המכונית באוויר, בהערצתם ורוממותם את כבוד התורה".

בעת שליוויתי את רבי שמואל לביתו, הייתי עד לשיחה ששוחח עם תלמיד חכם שפגש בו בדרכו, בה התייחס לסיפור הזה, וכך אמר רבי שמואל בהתבוננותו המיוחדת: "לכאורה זה סיפור נפלא, אבל מה מונח כאן? מה המטרה של הסיפור? המטרה היא לרומם את 'עם הארץ', ולהשפיל את עמלי התורה! הרי מה יוצא מסיפור זה? אין צורך להיות שקוע בלימוד, אין צורך בעמל התורה, אפשר להיות 'בעל עגלה' ולהישאר עם הארץ, וזה שווה יותר מהכל. זהו סיפור מרושע, שלא רק בא לרומם את עמי הארץ, אלא הוא בא להשפיל תלמידי חכמים שכביכול עמל התורה שלהם מיותר".

לרומם את לומדי התורה

רבי שמואל רומם את הבחורים, ועשה הכל כדי שלומדי התורה ירגישו שהם נזר הבריא. במהלך השיעור עם כל העמל, הריתחא דאורייתא והוויכוחים שהתעוררו, היה מבחין את מי צריך לעודד ולמי צריך לומר מילה טובה וכו' וזאת מלבד היגיעה הנוראה שהשקיע בשיעור עצמו, בכל מילה ובכל תג שיצא מפיו.

מימיו הוא לא הסכים להוציא בחורים מהישיבה. רק מקרה אחד בודד היה שהסכים לכך, כשהתבטא על בחור מסוים שהוא לומד על מנת לקנטר, והורה להוציאו מהישיבה. לא איחר היום לבוא ואותו אחד יצא לתרבות רעה והתברר כמה צדק רבי שמואל במקרה זה. אך מלבדו, מעולם לא הסכים שיוציאו בחור מהישיבה. והנה בערוב ימיו ממש, לאחר שחלה והתייסר בייסורים, נכנסו כמה אברכים למעונו ואמרו שאולי כעת הגיע הזמן להחזיר את הבחור הנ"ל לישיבה, ואף רמזו בדבריהם כי אם אכן הדבר ישפיע עליו לטוב, יהיה זה זכות בשביל ראש הישיבה הזקוק לרחמי שמים. אך רבי שמואל דחה אותם ואמר שהוא לא מתחרט על מה שעשה.

כשיצאו הללו מביתו אמר לי רבי שמואל שמאוד כואב לו הדבר. כל השנים נזהרתי שלא להוציא אף בחור מהישיבה, ואף במקרים חמורים ביקשתי שינקטו בפעולות אחרות ובלבד שלא להוציא בחור מהישיבה. אך במקרה המדובר, אני עולה עמו בשמחה למעלה, שכן מדובר בלומד על מנת לקנטר. כך היה נחוש בדעתו הבהירה.

יסורים מכפרים

כבר בראש השנה תשל"ח חש

וקרע קריעה בבגדיו. היה זה מדהים השליטה ששלט באותם רגעים קשים על רגשותיו, כשבשעה כה בהולה הוא זכר ליטול עמו מספריים".

אחר תקופה שאלתי את ראש הישיבה מדוע ביקש לפתוח את החלונות בחדרו של המשגיח, והוא הסביר לי: "ביציאת נשמה יש ענין שיהיו מנין אנשים, אבל יותר ממנין אנשים כבר אין צורך. הם עלולים לקחת את האוויר של החולה ולקרב את מיתתו ח"ו. לכן מיהרתי לצאת מהחדר וביקשתי שיפתחו את החלונות".

שאלתי את ראש הישיבה למה הוא לא אמר לי לצאת מהחדר. והוא ענה במתק לשונו: "זכית להיות בכזה מעמד נשגב, ואני אגיד לך לצאת?!"

מחוגי השעון שעטו במרוצה וחלפו ביעף על שעת סגירת המשרד. עוד קודם לכן קיבל ר' חיים אפשטיין לידי את יומן הפגישות למחר, הצצה חפוזה שלנו מגלה שלושה עשר פגישות עם אנשים שונים שפנו לסיוע ועזרה בנבכי הביורוקרטיה העירונית. כעת, הלשכה הפעילה כבר נותרה ריקה מאדם.

בחביבות אופיינית מבקש ר' חיים לוודא כי מוסף הזיכרון ייערך כראוי, לכבודו של מרן ראש ישיבת פוניבז' זצוק"ל, ואף צייד את כותב השורות בעצה לחיים, שלא לחסוך אף פעם בתארי כבוד... הן גם על כך יש בפיו אמרה שנונה ששמע מרבי שמואל: "פאר א קאמפלימענט האט מיר קיינעם נישט געפאטשט" (-)על קומפלימנט איש עוד לא הכה אותי..."

ביציאתנו מהלשכה מוסיף הרב אפשטיין לספר ולשרטט קווי זיכרון למורו ורבו הנערץ מרן רבי שמואל זצ"ל, שדמותו עומדת חיה לנגד עיניו. כשהוא מנסה לתמצת את השיחה הארוכה במילים קצרות, אומר הרב אפשטיין: "אצל ראש הישיבה רבי שמואל לא היה היסח הדעת, ולו לרגע אחד. הכל היה בשליטה ובתכנון קפדני. אין פעולה שנעשתה מבלי שקדמה לה מחשבה מדוקדקת עד לפרט האחרון, והכל נעשה בתכלית הדקדוק ובשלמות המעשים".

הגדיר זאת, אומר ר' חיים אפשטיין כשדמות מורו ורבו עדיין עומדת חיה לנגד עיניו.

שלטון הדעת

הרב חיים אפשטיין נזכר במעשה נוסף, שהעיד על שליטתו של ראש הישיבה בכל הליכותיו: "היה זה בשעת פטירתו של מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל. טרם יכבה נר האלוקים התאספו ראשי הישיבה סביב מיטתו של המשגיח לאמירת וידוי וסדר יציאת נשמה. מחוץ לדירת המשגיח התגודדו מאות בני הישיבה וחרדת אלוקים הורגשה במקום. הצלחתי להיכנס פנימה אל חדרו של המשגיח באותה עת, יחד עם מרן הרב שך זצוק"ל שהגיע אף הוא להיפרד ממרן המשגיח".

"לא אשכח את מה שחזיתי בעיניי. היו אלו כמה הנהגות של ראש הישיבה רבי שמואל שבשעת מעשה לא הבנתי את פשרן. איך שנכנסתי יחד עם הרב שך לחדרו של המשגיח, ראיתי שרבי שמואל ממחר לצאת, אף שהיה זה ממש שעת הפטירה. תוך כדי יציאתו הוא ביקש לפתוח מיד את התריסים והחלונות של החדר. רק לימים הוא הסביר לי את פשר הדברים".

"אחר כך, כשנשבה ארון האלוקים, נכנס רבי שמואל וכיסה את פניו של המשגיח, כשהוא אומר 'ותשחק ליום אחרון'. לאחר מכן הוציא רבי שמואל מכיסו מספריים

פשוט כלל, השיב כי לחולי ישראל יש הנהגה מיוחדת מחוץ לגדרי הטבע ונגד כל הסטטיסטיקות.

לאחר מכן עלתה שאלה נוספת, מדוע דווקא בברכה זו נאמר "כי קל מלך רופא נאמן ורחמן אתה", משא"כ בשאר הברכות שלא טרחו להדגיש זאת, כדוגמת "כי קל גואל חזק אתה" בלא אזכור מלך? ושוב תירץ ראש הישיבה באופן מפליא: "מלך יכול להעניק חנינה גם במצב קשים הנראים בלי כל סיכוי רפואי..."

בחודשים האחרונים לחייו סבל ראש הישיבה ייסורים גדולים. המחלה התפשטה בגופו, והוא היה אפוף ומסובל בייסורי גוף נוראיים. זכור לי כי רעו וידידו משיבת לומז'ה, ראש ישיבת בית מאיר מורנו הגאון הגדול רבי זלמן רוטברג זצוק"ל שהיה קשור עמו באחוות רעים בלב ונפש, היה מתקשר מידי יום ביומו לבית ראש הישיבה והיה מתעניין בדאגה ניכרת ומתח עצום אודות מצב בריאותו.

באותם ימים נוראים תיאר באזנונו ראש הישיבה את הרגשתו, ואמר שהייסורים שהוא חש הם "ככלב המגרם עצם", בתארו כיצד המחלה נוגסת בגופו. ועם כל זה הוא הבלוי וקיבל זאת באהבה. פעם אמר לנו, שהוא לא מבין איך אנחנו יכולים לראותו כך במצבו, מתייסר במכאוביו. "אפילו על כלב חולה אינני יכול להסתכל במצב כזה" אמר לנו רבי שמואל.

"עם כל הצער הנורא, היינו עומדים נדהמים מעוצם שליטתו של ראש הישיבה במצבו. לא היה אדם בעולם שידע להגדיר את מצבו הקשה בהגדרות כה ברורות, צלולות ומדויקות, כפי שרבי שמואל

ראש הישיבה שלא בטוב, אולם מחלתו הנוראה התגלתה רק בסוף חודש שבט. הוא עבר ניתוח בחו"ל וכולם קיוו לטוב, אולם מאת ד' היתה זאת ונגזרה הגזרה הקשה. רבי שמואל התבקש לשיבה של מעלה עם צאת שבת קודש, כ"ז בתמוז תשל"ט.

אותה שבת האחרונה לחייו של מרן זצוק"ל, שהינו אז כמה תלמידים ובני משפחה יחד עם ראש הישיבה בבית החולים 'הדסה עין כרם' בירושלים. גופו כבר היה חלוש ביותר. זה שבועות מספר שכמעט לא הכניס דבר לפיו. אולם בליל שבת קודש הכריח עצמו בסעודה לאכול כזית, ואנו עמדנו נדהמים.

כשנוסדה הישיבה היה רבי שמואל טורח ודואג לנקות את בית המדרש. בזמן שהבחורים יצאו לאכול את ארוחתם, היה מגיף את החלונות ומכבד את בית המדרש. בתקופת מחלתו של ראש הישיבה, כשהתייסר נוראות, התבטא ואמר: "אולי בזכות שהייתי מנקה את בית המדרש של הישיבה, הקב"ה יוותר לי ויקל מעליי את ייסורי המחלה". הוא לא נתלה בזכויות העצומות של הרבצת התורה שאין דומה לה, אלא דווקא בדבר זה של שימוש תלמידי חכמים בניקיון בית המדרש, שבעינינו נראה כדבר פשוט.

בעת שנסעתי עמו לארצות הברית לדרוש ברופאים, נכנס ראש הישיבה אל מעונו של מרן פוסק הדור הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל לביקור. נשאלה שם שאלה אודות ברכת 'רופא חולי עמו ישראל' מדוע דווקא חולי עם ישראל, הרי הקב"ה רופא של כל החולים ואף של אומות העולם? ראש הישיבה שמצבו הבריאותי היה לא

מוסף זכרון בעלאת ארבעים שנה

להסתלקות ציון הר"ש רוזנבסקי זצוק"ל

גנזי שמואל

אגרות וכתבי יד נדירים מקולמוסו של מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל
מאוצרות גנזיו הנדירים של הרב משה פישר

זאב פלדמן

מכתבי תורה

"והשי"ת יעזרנו להשתעשע תמיד בדברי תורה ולכוון לאמיתה"; "שנצליח בעז"ה לקבוע את כיתנו בבית תורה בהרגשת נעימות החכמה"; "קראתי לשבת עונג מדבריך דברי חכמה ודעת"

בהוקרה והערצה נאמנה

שמואל

... והנני לכתוב בזה לכבוד הדר"ג שליט"א

איזה דבר שאמרת בימי חורפי ע"ד החידוד ---

במכתב נוסף אל חתנו אהוב, אותו כינה בתואר 'א' לעבדיקער ספר תורה' (- 'ספר תורה חי'), הביע רבי צבי פסח את רגשותיו ותענוגות רוחו לנוכח קריאת מכתבו העמוס בחידושי תורה אמתיים:

ב"ה, ירושלים ת"ו, יום מ"ז לחודש מכת שנת תש"ג

כבוד חתני יקירי הרב הגאון חו"ב בחד"ת מוה"ר שמואל רוזובסקי שיחי' עם בתי היקרה מ' אסתר תחי'

ביום ש"ק העבר עברתי על דברי מכתבך וקראתי לשבת עונג מדבריך דברי חכמה ודעת, ומתוך טרדות גדולות הנני מתאמץ להעלות איזה הערות שעלו בליבי מידי עברי בין בתרי דבריך היקרים.

מה שהקשה ---

הנני מפסיק ואומר של' לכם ותתברכו בהצלחה גו"נ גם יחד, וללמוד וללמוד בסדר ולדיוות קובץ על יד בקיאות וחריונות ולדיוות עולה ומצליח במעלות התורה

כעתירת אביכם צבי פסח

כעתירת אביכם צבי פסח

במכתב אחר ששיגר רבי שמואל לחמיו הגדול, העלה לו מחידושו אותם החל להרצות בפניו כ'תורה שבעל פה', ומחמת שלא עלה בידו לסיים את דבריו, שיגרם כ'תורה שבכתב':

בע"ה, אור לט"ו בשבט תש"ג, פתח תקוה

כבוד מו"ח מרן הגאון הגדול שליט"א, אב"ד דירושלים עיהקת"ו.

אחר דרישת שלום כבוד הדר"ג שליט"א ושלום

תתברך בכל טוב ובהצלחה גו"נ גם יחד כמשאלות לב דו"ש ומובך

צבי פסח

ד"ש לנכדי יהודא שי', ואני תפלה שיצליחוהו השי"ת ויעלה מעלה מעלה במעלות התורה אשר זה כל האדם.

את המכתב הבא כתב רבי שמואל לחמיו רבי צבי פסח, כשלושה שבועות אחר נישואיו, ובפתח דברי תורתו וחידושו, העלה רבי שמואל את משאת נפשו הטהורה בהקמת ביתו זה עתה: "שנצליח בעז"ה לקבוע את כיתנו בבית תורה בהרגשת נעימות החכמה":

בע"ה ד' לימי חנוכה תש"ג, פתח תקוה שלום וברכה לכבוד מו"ח מרן הגאון הגדול שליט"א, אב"ד דירושלים עיה"ק ת"ו, ולכב' חמותי הרבנית הכבודה והמשכלת שתחי' עם כל ב"ב היקרים ה' עליהם יחיו.

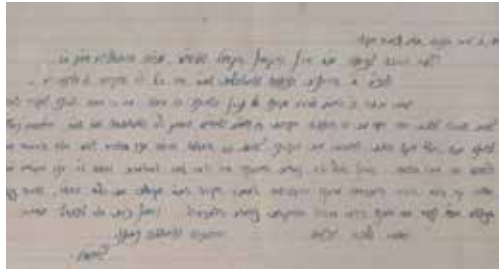
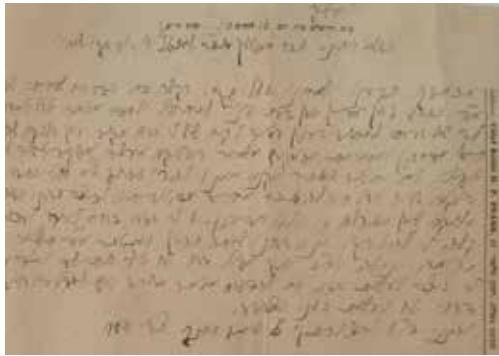
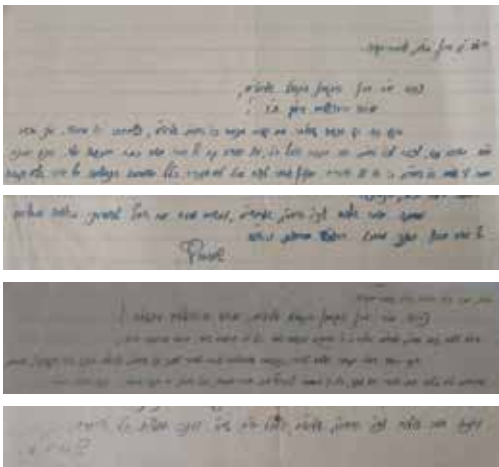
יקרת מכתב כב' הדר"ג שליט"א הגיענו אל נכון ושמחנו בו מאד. אם כי מאד רצינו לבקרים ולבוא לשבת שעברה לבלות יחד את ימי החנוכה בקרבת כב' הדר"ג שליט"א ובחוג כל המשפחה הכב' שתחי', בכל זאת נאלצנו להמנע מזה בגלל איזה סיבות, ולדחות את ביקורנו לשבת זו הבעל"ט, ואיזה"ש אנו חושבים לבוא ביום החמישי אחר"צ ולשהות עד אחר השבת. כמובן שבכל יום נמשכת ישיבתנו פה יותר קבע ומסודרת ותודה לא' אנו מרגישים את עצמנו פה בטוב, גם כיום רבים המכבדים אותנו בביקוריהם ואסתר היקרה שתחי' מקבלת את כולם בכבר פנים יפות, והבה נראה שנצליח בעז"ה לקבוע את ביתנו בבית תורה בהרגשת נעימות החכמה, ובאין כעת מה להוסיף אסיים ואומר שלום לכולם.

כעתירת אביכם צבי פסח

לפנינו סדרת מכתבי תורה, אחדים מני רבים, ממרן הגר"ש זצ"ל לחמיו רבה של ירושלים הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל - ומכתבי חמיו הגדול אליו כתובה. רוב המכתבים מתפרסמים כאן לראשונה וחלק מתוכנם של המכתבים, ובעיקר חידושי התורה שבהם, הובאו בספר 'זכרון שמואל'. בשלהי אייר תש"ב, נכנס רבי שמואל בברית האירוסין עם רעייתו הרבנית אסתר ע"ה, בתו של הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל. במשך תקופת זמן זו, קודם הנישואין ולאחריהם, הרבה רבי שמואל לשלוח מכתבי תורה לחמיו הגדול ופלפל עמו רבות בחכמה בדברי תורה והלכה בעומקן של הסוגיות. כזה הוא אחד המכתבים שכתב רבי צבי פסח, כחודש ימים קודם עת דודים יום הנישואין, במענה למכתבו של רבי שמואל:

יום ד' לחודש מרחשון שנת תש"ג
כבוד המיועד להיות חתני הרה"ג חו"ב בחד"ת כש"ת מוה"ר שמואל רוזובסקי שיחי'
שמחתי במכתבך אלינו וכמים הפנים גם אני התענגתי בחברתך, והשי"ת יעזרנו להשתעשע תמיד בדברי תורה ולכוון לאמיתה.
עינתי היטב בדברי ---
הנני כותב בחפזון ורק כדי לקיים 'ודברת כמ'.

הנני כותב בחפזון ורק כדי לקיים 'ודברת כמ'.

כבוד חמזתי הרבנית הכבודה שתחי' וכפ' ב"ב
 היקרים שיחי, בכבוד והוקרה רבה,
 הנה כאשר בעה"י חזרתי בשלום לביתי,
 נזכרתי שהחילתי פעם לדבר לפני כבוד הדר"ג
 שליט"א בענין מילי דנויקין, ומחמת המרדות לא
 כיליתי את דברי עד הנה, על כן אמרתי להריץ
 את דברי בכתב, וכבוד הדר"ג יעיין בזה היטב, וזה
 החלי בעה"י ---
 ובזה אומר שלום לכבוד הדר"ג שליט"א ולכל
 ב"ב שיחי' והנני דוש"ת כל הימים
 שמואל

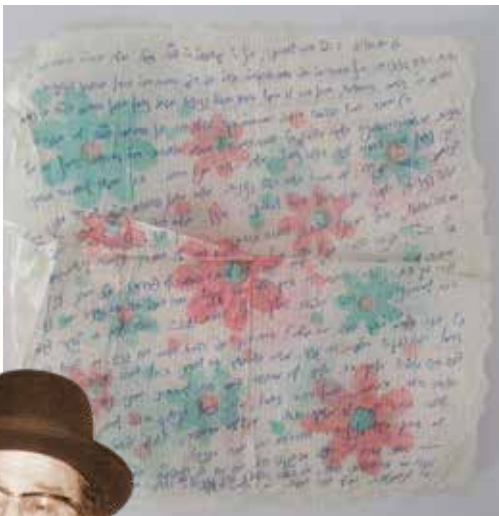
כבוד מו"ח מרן הגאון הגדול שליט"א, אב"ד
 דירושלים עיה"ק ת"ו
 הנה זה רק עכשיו קיבלתי את יקרת מכתב
 כבוד הדר"ג שליט"א, ושמחתי בו מאד. אני חושב
 בע"ה בשבוע זה לכתוב לכבוד הדר"ג עוד מכתב
 רצוף חידושי תורה, וכן אודיע גם על דבר אשר
 כתב במכתבו א"י.
 והנה אמנם אמר לי פעם כבוד הדר"ג כי יש לו
 דברים בענין פטור לקוח ---
 ומעתה אומר שלום לכבוד הדר"ג שליט"א,
 ואשמח מאד אם יואיל להודיעני משלום ומשלום
 כל אשר אתו, והנני ברכו ברפ"ש, בריאות וכטו"ס
 שמואל

כבוד חתני הרב הגאון מוה"ר שמואל רוזובסקי
 שיחי'
 מכתבך הגיעני ושמחני בשלומך. בקשר עם
 הדברים שדיברתי אתך ע"ד הכרם ציון עדיין אין
 דעתי פנויה להתחיל ולסדר מאמר, אבל אמרתי לך
 שיש בדעתי לכתוב בענין פטור לקוח, שיש לי בזה
 מקום עיון ---
 והנני דו"ש להצליחך כל הימים
 חותנך צבי פסח

במכתב זה השיב רבי שמואל לחמיו רבי צבי
 פסח על המכתב ששיגר לו בנידון אודותיו ביקש
 להשתית את מאמרו ב'כרם ציון', והודיעו כי ישלח
 לו מכתב נוסף מחידושי תורתו:
 בע"ה י"ז סיון תש"ג, פתח תקוה

חידושי תורה

ד. חידושי תורה אותם רשם רבי שמואל על
 גבי... פיסת מפית נייר צבעונית. כפי הנראה ישב רבי
 שמואל בשמחה כלשהי, ולנוכח זאת כי מוחו נגדש
 בחידושי תורה, חש הוא צורך עז להעלותם על גבי
 הכתב. מיד נטל לידו את פיסת הנייר המזדמנת לידו,
 בדמותה של מפית נייר צבעונית ועליה העלה את
 חידושיו.

ששיגר לחמיו הגרצ"פ פראנק זצ"ל: "חס אנכי על
 העמל ויגע המחשבה בימי חורפי, אולם כבר כתבתי
 לכב' הדר"ג שליט"א, כי דבר זה אמרתי בנעורי כד
 הוינא טליא כבר שיתסר, שאז היה דרכי לחדש ע"פ
 החידוד, וזה מזמן ועידן שהתרחקתי בעה"ת מדרך
 זו, ואיני שם עיוני כעת אלא לחתור אל עמק הפשט
 של דברי חז"ל והראשונים ז"ל, כפי הדרך שסללו
 לפני רבותי הגדולים נוחי נפש ז"ל".

ג. פנקס חידושי
 תורה משנות בחרותו, בו
 העלה רבי שמואל הערות
 קצרות שנתחדשו לו,
 ואשר מתוכנו ניכר השבח
 בו נשתבח מפי רבו מרן
 רבי שמעון זצ"ל במכתבו
 אודותיו כי "לרגלי
 כשרונותיו המצוינים
 ושקידתו הרצויה, הצליח
 בעזה"י להתגדל בחריפות ובקיאות, לרכוש לו
 ידיעה רחבה בגפ"ת ובדברי הראשונים ואחרונים,
 ולהעמיק חקר, להעיר ולחדש דברים נכונים בהגיון
 ישר בגמרא וסברא, ולפי הלך רוחו ויושר הליכותיו
 על פי התורה והמצווה ואהבת התורה התקועה
 בליבו, הוא מעותד להיות בעזה"י מהגדולים
 הדגולים לפאר ותפארת בישראל, ויהי ד' עמו ויעל".

לפנינו מקבץ מכתבי חידושי תורתו של רבי
 שמואל:
 א. גליונות בהם
 העלה רבי שמואל
 מחידושי תורתו בדיני
 תרומות. בתוך הדברים,
 בשולי העמוד הראשון,
 ציין: "וכאשר דיברתי
 בענין זה עם הגאון
 בעל 'חזון איש' אמר כי
 [הדבר] הזה הוא נכון
 בעה"י".

ב. מחברת חידושי תורה מימי בחרותו, אשר
 על כריכתה ציין את שמו בשפת המדינה הפולנית
 ולאחריו הוסיף את כתובת ישיבתו 'שער התורה'
 דגרודנא והאכסניה שלו - 'זאוקווא 10, גרודנא.
 הרפובליקה הפולנית'.

במחברת זו הביא רבי שמואל לצד חידושי
 תורתו שלו, אף ענינים רבים מתורתו של רבינו מרנא
 הגר"ח זי"ע בענינים שונים, כפי אשר איתבדרו
 בבי מדרשא - היכלה
 של הישיבה דגרודנא
 בראשותו של מרן הגאון
 רבי שמעון שקופ זצ"ל,
 תלמידו של רבינו הגר"ח
 זי"ע.

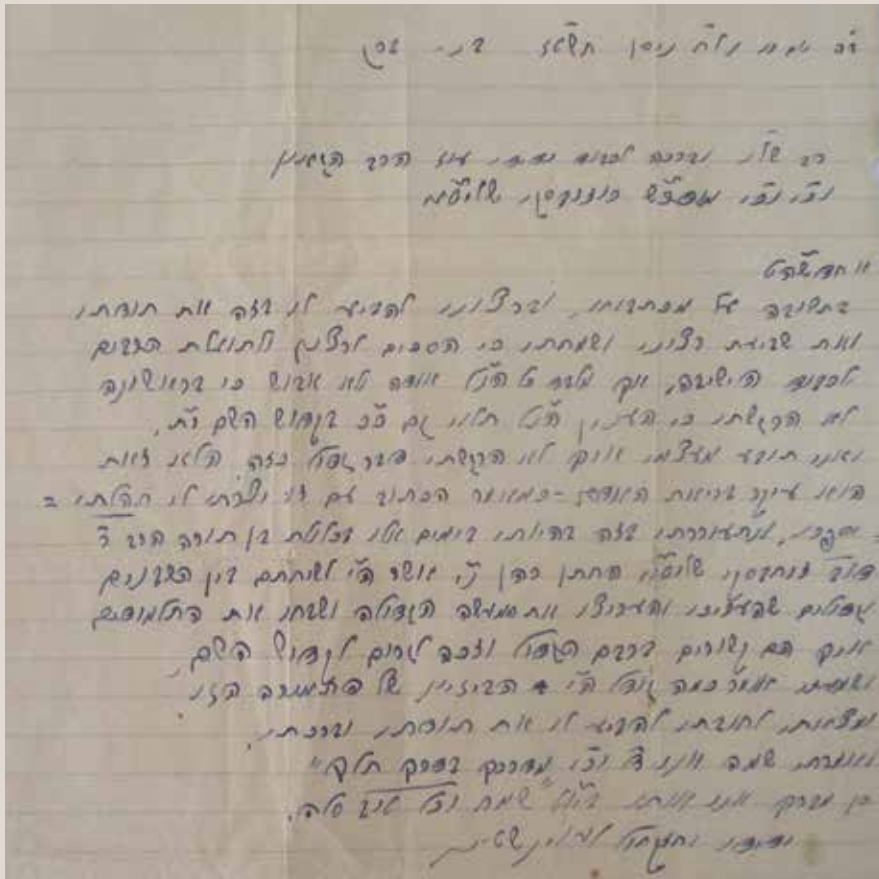
מן הענין לציין את
 אשר כתב רבי שמואל
 בשנת תש"ג, באחד
 המכתבים בדברי תורה

מוסף זכרון
 בעלאת ארבעים שנה
 להסתלקות צירי הר"ש רוזובסקי זצוק"ל

מכתב מרן המשגיח זצ"ל לרבי שמואל זצ"ל

"אני תובע מעצמי איך לא הרגשתי דבר גדול כזה, הלא זאת הוא עיקר בריאת האדם"

במכתב זה אותו כתב מרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל לרבי שמואל בירח ניסן תשט"ז, הודה לו כי נאות להפצרותיהם של תלמידי הישיבה אשר התחננו על נפשם שלא יעזוב את כהונתו הרמה בראשות הישיבה, דבר שעלה על הפרק באותם ימים כאשר התבקש רבי שמואל לשמש כדיין בבית הדין הגדול בירושלים:

ב"ה יום א' לחודש ניסן תשמ"ז בני ברק

רב שלי' וברכה לכבוד ידידי עוז הרב הגאון וכו' וכו' מוהר"ש רוזנבסקי שליט"א

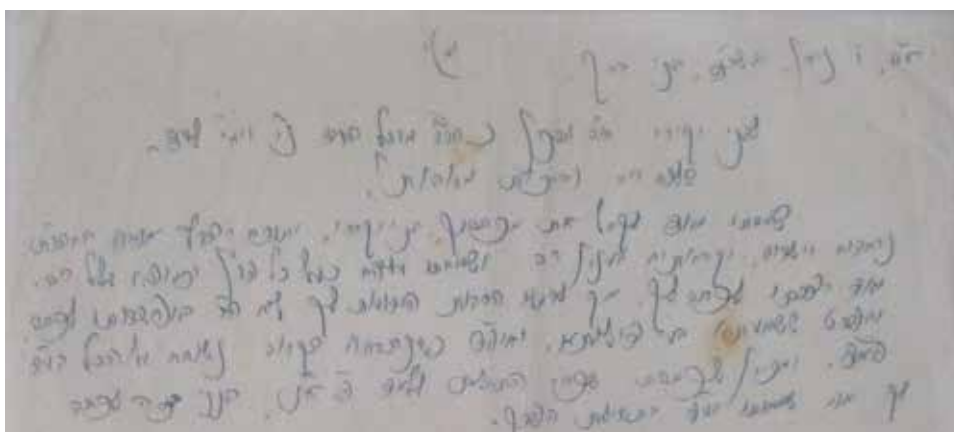
אחדשה"ט, בתשובה על מכתבו וברצוני להביע לו בזה את תודתי ואת שביעת רצוני ושמחתי כי הסכים לרצון ולתועלת הרבים ולכבוד הישיבה, אך מלבד כל הנ"ל אודה ולא אבוש כי בראשונה לא הרגשתי כי הענין הנ"ל תלוי גם כ"כ בקידוש השם ית', ואני תובע מעצמי איך לא הרגשתי דבר גדול כזה, הלא זאת הוא עיקר בריאת האדם, כמאמר הכתוב 'עם זו יצרתי לי תהילתי וספרו', ונתעוררתי בזה בהיותי בימים אלו בכלולת בן תורה הרב ר' דוב זוחבסקי שליט"א החתן כהן נ"י אשר היה לשיחתם בין הרבנים וגדולים שהעריכו והעריצו את המעשה הגדולה ושבחו את התלמידים איך הם קשורים ברכם הגדול וזכה לגרום לקדוש השם, ושמעתי אומר כמה גדול היה הביזיון של התמורה הזו, ומצאתי לחובתי להביע לו את תודתי וברכתי ואמרתי שמה 'אני ד' וכו' מדריכך בדרך תלך'.

כן מברך אני אותו ביו"ט שמח וכל טוב סליח

ידידו יחזקאל לוינשטיין

מכתב הודרכה

"שמחתי עליהם כעל כל הזון וכמוצא שלל רב"

מתוכנו של המכתב הבא, אחד מני רבים, אותו שיגר רבי שמואל לבנו הג"ר מיכל דוד שליט"א, אנו למדים על גודל יקרת מעלת חידושי התורה בעיניו של רב רבנן, כשהוא משבח ומפאר את אשר כתב לו ממה שהעלה בתלמודו:

בנ"ה ו' ניסן תשכ"ז, בני ברק

לבני יקירי ח"ב ושנן כהר"ר מיכל דוד נ"י ויג' לעד

שלום רב וברכות מרובות

שמחתי מאד לקבל את מכתביך, בני יקירי, ותוכם רצוף אהבה בחדו"ת נחמדים וישרים, וקראתים בענין רב ושמחתי עליהם כעל כל הזון וכמוצא שלל רב. מאד רציתי לכתוב לך, אך לרגלי הסיבות הידועות לך, לא היה באפשרותי לכתוב, ובפרט ששמעתא בעי צילותא, ואיה"ש כשנתראה בקרוב, נשוחח על הכל בע"ה פנים אל פנים, ומכיון שכתבת שכבר התחלת ללמד פרק אלו נערות, הנני בזה לכתוב לך מה שאמרתי בע"פ בתחילת הפרק ---

וכעת הנני חוזר ואומר לך שלום רב וברכה מרובה, אני מקווה שבקרוב איה"ש נתראה בריאים ושלמים, בלב טוב ושמח, ה' שלום ובריא וכל טוב לך.

מאת אביך אהבהך כל"ג שמואל

